

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ เป็นการพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ชูคันทานพื้นบ้าน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ได้นำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สาระการเรียนรู้ภาษาไทย
2. การจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษา
3. ปัญหาสำคัญที่มีผลต่อการอ่าน
4. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอ่านและการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ
5. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหนังสือส่งเสริมการอ่าน
6. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้าน
7. แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ
8. การหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ
9. ค่าดัชนีประสิทธิผล
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 10.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 10.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สาระการเรียนรู้ภาษาไทย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้เห็นถึงความสำคัญของภาษาไทย จึงกำหนดให้วิชาภาษาไทยเป็นกลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ โดยได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มทักษะภาษาไทย ซึ่งสนองนโยบายของการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยกำหนดสาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระภาษาไทย ไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2544, 12)

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 : ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้ความเข้าใจไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหา สร้างวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 : ใช้กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความและเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศ และรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3 การฟัง การดูและการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 : สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิด ความรู้สึกในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษา

มาตรฐาน ท 4.1 : เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษาและรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

มาตรฐาน ท 4.2 : สามารถใช้ภาษาแสวงหาความรู้ เสริมสร้างลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ และความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม อาชีพ สังคมและชีวิตประจำวัน

สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 : เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทย อย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

จากมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 5 สาระดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การสอนภาษาไทย ที่มุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดทักษะทั้ง 4 อย่างนี้ คือ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน เพื่อใช้เป็น เครื่องมือในการเรียนรู้ และการสื่อสารในชีวิตประจำวัน นักเรียนจะเกิดคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด และเกิดความชำนาญ ทั้งนี้จากมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 5 สาระที่กล่าวมาแล้วนั้น มีสาระและมาตรฐาน

ที่เกี่ยวข้องกับการอ่านในระดับช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3) ที่สำคัญมีดังนี้

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 : ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้ความคิดไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหา สร้างวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน สำหรับการอ่านในช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-ม.3) ที่สำคัญมีดังนี้

1. สามารถอ่านอย่างมีประสิทธิภาพและอ่านได้เร็วยิ่งขึ้น เข้าใจวงคำศัพท์ กว้างขวางขึ้น เข้าใจสำนวนและโวหารการบรรยาย การพรรณนา อธิบาย อุปมาและสาธก สามารถใช้ บริบทการอ่านสร้างความเข้าใจการอ่าน และใช้แหล่งความรู้พัฒนาประสบการณ์และความรู้กว้างขวางขึ้น นำความรู้และประสบการณ์มาใช้ในการตัดสินใจ และแก้ปัญหา สร้างวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิต

2. สามารถแสดงความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์เรื่องที่อ่าน ประเมินค่าทั้งข้อดีและข้อด้อย อย่างมีเหตุผลโดยใช้แผนภาพความคิด และกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างหลากหลาย พัฒนาการอ่าน สามารถเล่าเรื่อง ย่อเรื่อง ถ่ายทอดความรู้ ความคิด จากการอ่านไปใช้ประโยชน์ ในการดำเนินชีวิต และใช้การอ่านในการตรวจสอบความรู้

3. สามารถอ่านในใจ และอ่านออกเสียงตามลักษณะคำประพันธ์ที่หลากหลาย และวิเคราะห์คุณค่าด้านภาษา เนื้อหาและสังคม จำบทประพันธ์ที่มีคุณค่า นำไปใช้อ้างอิงได้ เลือกอ่าน หนังสือและสื่อสารสนเทศ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์อย่างกว้างขวางเพื่อพัฒนาตน ด้านความรู้และทำงาน มีมารยาทการอ่าน และมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 : เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทย อย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น สามารถอ่านบทกวีนิพนธ์ประเภท กลอน โคลง กาพย์ บทละคร บทกวีร่วมสมัย และวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น นวนิยาย สารคดี บันทึก บทความพงสาวดาร และสามารถเลือกอ่านได้ตรงจุดประสงค์ของการอ่าน ใช้หลักพินิจคุณค่าของวรรณกรรม พิจารณาคุณค่าทั้งด้านวรรณศิลป์ เนื้อหา และคุณค่าทางสังคม และนำไปใช้ในชีวิตจริง

จากการศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สรุปได้ว่า สาระสำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับการอ่านมีอยู่ในสาระที่ 1: การอ่าน และสาระที่ 5: วรรณคดี และวรรณกรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่าจากสาระการอ่านดังกล่าว ผู้อ่านต้องได้รับการพัฒนาด้านการอ่าน โดยอ่านหนังสือ และสื่อสารสนเทศ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ อย่างหลากหลาย ทำความเข้าใจเรื่องที่อ่านให้ดี และ

มีประสิทธิภาพ เมื่ออ่านแล้วเกิดการตอบสนองอย่างเหมาะสม เพื่อจะได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างถูกต้อง จึงควรได้รับการฝึกฝนอย่างถูกต้องตามวัย

การจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษา

การเรียนการสอนภาษาไทยในปัจจุบัน ไม่ได้มุ่งหวังให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ เพียงอย่างเดียว แต่ยังมุ่งหวังให้นักเรียนนำความรู้ความสามารถไปใช้ให้เกิดประโยชน์ และสื่อสาร กับผู้อื่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยจึงต้องมีแนวทาง ในการสอน เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทยบรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมี นักการศึกษาได้กล่าวถึงแนวการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย ดังนี้

ทัศนีย์ สุขเมธี (2542, 4-7) ได้กล่าวถึงแนวทางในการสอนภาษาไทยว่า ครูผู้สอนภาษาไทย ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของภาษาและวิธีการสอนดังต่อไปนี้

1. ธรรมชาติในการเรียนภาษาของเด็ก เด็กจะเรียนภาษาโดยเริ่มจากการฟังก่อนแล้ว จึงพูด การที่เด็กหัดพูดเป็นการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ ต่อจากนั้นเมื่อเข้าในโรงเรียนเด็กจึงได้เรียนอ่าน และเขียนต่อไป

2. องค์ประกอบทางภาษา ภาษาทุกภาษาจะต้องมีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ เสียง ความหมาย และ โครงสร้าง

2.1 เสียงภาษาต้องมีเสียง และเสียงในแต่ละภาษาย่อมจะแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะในภาษาไทย มีทั้งเสียงโดดๆ เสียงควบกล้ำ เสียงร่ว และเสียงต่ำ

2.2 ความหมาย เมื่อเปล่งเสียงออกมาแล้วต้องมีความหมายให้ผู้อื่นเข้าใจได้ ถ้าเปล่งเสียงออกมาแล้วไม่มีความหมายก็ไม่เป็นภาษา โดยเฉพาะภาษาไทย เสียงและความหมาย มีความสัมพันธ์กันมาก และถ้าเสียงเปลี่ยนความหมายก็เปลี่ยนตามไปด้วย เช่น เสือ เสือ เสือ

2.3 โครงสร้าง ถ้อยคำที่เปล่งออกมาหรือที่ใช้เขียนจะประกอบด้วยโครงสร้าง 3 ส่วนคือ พยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์

3. การสอนให้เกิดสัมพันธ์ทักษะในการสอนภาษาไทย ประกอบด้วย 4 ทักษะคือ ฟัง พูด อ่าน และเขียนซึ่งต้องให้สัมพันธ์กัน

4. สอนให้เกิดทักษะ หมายถึงการกระทำใดๆ ให้เกิดความคล่องแคล่ว ชำนาญ โดยอัตโนมัติ ทักษะจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการฝึกฝน การสอนให้เกิดทักษะมีหลักดังนี้

4.1 ฝึกไปที่ละอย่างๆ ก่อน และฝึกให้สัมพันธ์กัน

4.2 ฝึกจากสิ่งง่ายไปหาสิ่งยาก

4.3 ให้เด็กมีความสนใจและเต็มใจที่จะแก้ไขข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นเอง

4.4 พยายามจัดประสบการณ์และกิจกรรมให้ได้กระทำอยู่เสมอ

4.5 ควรมีการวัดประเมินผลสม่ำเสมอ

5. สอนให้เกิดความรู้ เป็นการจัดประสบการณ์ให้เด็ก เมื่อเด็กได้พบได้เห็นมาก ก็ยิ่งทำให้เกิดความรู้มากขึ้น และการเรียนรู้ก็จะเกิดมากขึ้น ฉะนั้นการสอนภาษาไทยจึงต้องยึดหลัก ดังนี้

5.1 สอนโดยจัดกิจกรรม คือการจัดเหตุการณ์ให้แก่เด็กซึ่งอาจเป็นเหตุการณ์สมมติขึ้นเพื่อให้เด็กพบปัญหาและคิดแก้ปัญหา

5.2 สอนโดยใช้อุปกรณ์ เพื่อให้เด็กได้ทดลองได้พิสูจน์ให้เห็นจริงตามนั้น เด็กได้สังเกต พิจารณาด้วยตนเอง

6. สอนให้เกิดเจตคติ เจตคติเป็นความรู้สึกรู้สึกทำที่ที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ หรือต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นไปได้ทั้งในทางที่ดี และไม่ดี ในการสอนภาษาไทยจึงต้องมุ่งให้ผู้เรียนเกิดเจตคติในทางที่ดีให้มากที่สุด

7. สอนให้เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน การเรียนเนื้อหาต่างๆ ของเด็กควรจัดให้ผู้เรียนได้เรียนเพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน การเรียนการสอนวิชาภาษาไทยต้องมุ่งให้ผู้เรียนนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้จริงๆ ถ้าผู้เรียนมองเห็นประโยชน์ของสิ่งที่เรียน ผู้เรียนก็จะเรียนด้วยความสนใจ และตั้งใจและก็จะได้ผลประโยชน์ดียิ่งขึ้นด้วย

สนิท สัตโยภาส (2532, 52-60) กล่าวว่า ครูสอนภาษาไทย ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. สอนภาษาไทยให้สอดคล้องกับธรรมชาติ เพราะในชีวิตประจำวันของมนุษย์ จะใช้ทักษะทางภาษาไม่น้อยกว่าสองทักษะเป็นแน่ เพราะฉะนั้นการสอนภาษา ควรให้สัมพันธ์ทักษะไปในการสอนภาษาแต่ละครั้งด้วย

2. ควรสอดแทรกทักษะทางภาษาขณะที่มีการเรียนการสอน เพราะเราถือว่าภาษาไทยเป็นปัจจัยของการเรียนรู้ของทุกวิชา ถ้าพบข้อบกพร่องเกี่ยวกับทักษะทางภาษาไทย ขณะเรียนวิชาใดควรรีบแก้ไขทันที

3. การสอนภาษาไทยให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ขณะสอนภาษาไทยถ้าเนื้อหานั้นไปเกี่ยวข้องกับวิชาใดควรสอนสัมพันธ์ได้เลย

4. สอนภาษาไทยเมื่อผู้เรียนมีความพร้อม การสอนแต่ละครั้งควรเริ่มด้วยการมีความพร้อม ทั้งกาย และใจที่จะเรียนก่อน

5. เรื่องที่จะนำมาสอน ควรมีความหมายต่อผู้เรียน โดยเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เป็นเรื่องที่ใกล้ตัวเด็ก เป็นรูปธรรม และเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

6. ภาษาไทยเป็นวิชาทักษะ เพราะฉะนั้นควรฝึกบ่อยๆ ครูควรหาแบบฝึกให้ฝึกอย่างเพียงพอ

7. การสอนภาษาไทยโดยใช้สื่อการสอน เพื่อให้เด็กเกิดความสนใจ และเข้าใจบทเรียนยิ่งขึ้น

8. สอนภาษาไทยโดยใช้กิจกรรมการสอน ครูควรเปลี่ยนแปลงวิธีการสอน และกิจกรรมอยู่เสมอ

9. สอนภาษาไทย โดยฝึกให้ผู้เรียนรู้จักฝึกใช้ความคิด ครูควรให้เด็กคิดเป็น มีเหตุผล มีวิจารณ์ญาณ

10. การสอนภาษาไทย ควรมีการเสริมแรง และจูงใจอยู่เสมอ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2548, 27) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษา ให้บรรลุมาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยว่า ผู้สอนจะต้องศึกษาวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีและรายภาค สาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค จัดทำคำอธิบายรายวิชาเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ก่อนจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนต้องดำเนินการ ดังนี้

1. เลือกรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถเลือกรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย และเหมาะสมกับผู้เรียน เช่น การสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น การปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน

2. คิดค้นเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถคิดค้นรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอื่นๆ และนำมาใช้ให้เหมาะสมกับปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ความรู้ความสามารถ ด้านเนื้อหาวิชาความสนใจ และวัยของผู้เรียน สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น เวลา สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ และสภาพแวดล้อมของโรงเรียนและชุมชน

3. กระบวนการเรียนรู้ มีหลากหลายรูปแบบ ผู้สอนสามารถเลือกนำมาใช้หรือปรับใช้ โดยคำนึงถึงสภาพและลักษณะของผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตามกระบวนการเรียนรู้ด้วยความสุข

จากแนวการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยดังกล่าว สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนภาษาไทย ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน โดยยึดหลักความแตกต่างระหว่างบุคคล พัฒนากิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างเต็มที่ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

ปัญหาสำคัญที่มีผลต่อการอ่าน

จากการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัญหาสำคัญที่ทำให้การสอนอ่านไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรนั้น มีหลายสาเหตุ ซึ่งนักการศึกษาได้กล่าวถึงปัญหาดังกล่าวไว้ ดังนี้

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2540, 8) ได้กล่าวถึงสาเหตุสำคัญในการสอนอ่านที่ไม่ประสบผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับตัวครู ครูไม่เข้าใจวิธีการสอนอ่านอย่างแท้จริง ส่วนมากจะกำหนดวัตถุประสงค์ให้นักเรียนอ่านเรื่อง โดยไม่มีวัตถุประสงค์อื่น ถ้าครูสอนให้นักเรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการอ่าน ในลักษณะต่างๆ ตามความสามารถ นักเรียนจะนำวิธีการอ่านไปใช้ประโยชน์ในการเรียน เช่น ครูให้ความรู้ด้านจิตวิทยาการอ่าน การวิเคราะห์ระดับความสามารถในการอ่าน สิ่งเหล่านี้ควรได้มีการสอดแทรกความรู้ไปด้วย

2. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน นักเรียนซึ่งมาจากสังคมที่มีลักษณะแตกต่างกัน และมีระดับความสามารถในการอ่านแตกต่างกัน เมื่อมาอยู่ห้องเดียวกัน ระดับความสามารถในการอ่าน และประสบการณ์ทางภาษาย่อมแตกต่างกัน

3. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับทางโรงเรียน ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการพัฒนาการอ่าน มีไม่เพียงพอ รัฐไม่สามารถจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอกับความต้องการ ครูจึงเป็นบุคคลสำคัญที่ควรจรรีเริ่มหาสื่อในทางอื่นมาช่วยพัฒนาการอ่านให้มากขึ้น

นอกจากนี้ยังได้วิจัยเกี่ยวกับวัยรุ่นกับเหตุของความสนใจอ่าน ไว้ ดังนี้ สาเหตุที่ทำให้เด็กวัยรุ่นสนใจ และไม่สนใจอ่าน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (grade 6) ซึ่งอยู่ในช่วงที่เป็นวัยรุ่นตอนต้น และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (grade 9) ซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนกลาง สำหรับความสำคัญของการศึกษาเรื่องนี้ สืบเนื่องมาจากการอ่านเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อบุคคลทุกคนผู้ที่มีความสามารถในการอ่านจะนำมาใช้เป็นเครื่องมือ แสวงหาความรู้ที่อยู่รอบตัว นอกจากนี้การอ่านยังเป็นจุดประสงค์ขั้นพื้นฐานของการศึกษาภาคบังคับ ที่มุ่งให้เด็กอ่านจบติดเป็นนิสัย มีเด็กเป็นจำนวนมากที่เรียนจบการศึกษา ภาคบังคับ และมีได้ใช้เวลาเพื่อพัฒนาการอ่านของตนอันเป็นสาเหตุ

ให้ไม่มีทักษะในการอ่าน มักจะอ่านช้าและจับใจความได้ไม่ครบถ้วน สำหรับครู เองก็ตั้งคำถามว่า ต้องสอนอย่างไรจึงจะทำให้เด็กสนใจอ่าน ซึ่งมีโซอ่าน เฉพาะตำราหรือหนังสือเรียนเท่านั้น ผลการศึกษาได้ปรากฏชัดโดยสามารถแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่สนใจอ่านและกลุ่มที่ไม่สนใจอ่าน สรุปได้ดังนี้

กลุ่มที่สนใจอ่าน

กลุ่มที่สนใจอ่านแสดงความคิดเห็นว่า จุดมุ่งหมายของการอ่านนั้นมีใช้ เพื่อความเพลิดเพลิน แต่เป็นการอ่าน เพื่อจะได้รับความรู้และความคิดใน เรื่องที่ต้อันเป็นประโยชน์แก่ตนเอง เหตุที่ทำให้สนใจอ่านเพราะที่บ้านมีหนังสือ มากมาย บิดามารดาหรือผู้ปกครองได้อ่านให้ฟังตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็กๆ การอ่านเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต จึงทำให้ เลียนแบบพฤติกรรมของบิดามารดา ดังนั้น ความสนใจในการอ่านจึงเริ่มต้นที่ครอบครัวโดยสมาชิกในครอบครัวเป็น ผู้แนะนำให้เด็กอ่านนั่นเอง กลุ่มที่สนใจอ่านได้สนับสนุนเหตุผลที่ว่า ครูประจำชั้นในอดีตที่ผ่านมา มีส่วนช่วยให้สนใจอ่าน เช่น การแนะนำหนังสือประเภทต่างๆ การให้ยืม หนังสือไปอ่านที่บ้านและการจัดเวลาอภิปรายเนื้อหาในหนังสือที่อ่าน ดังนั้น ไม่ว่าจะมิงานมากเพียงใดก็ต้องให้เวลากับการอ่าน และอ่านสารทุกประเภทไม่ว่าจะเป็น โฆษณาหรือประกาศ ต่างๆ ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ หรือวารสารที่อ่านเพราะความสนใจที่มีต่อ การอ่านนั่นเอง

กลุ่มที่ไม่สนใจอ่าน

กลุ่มนักเรียนที่ไม่สนใจอ่าน ได้ให้ความเห็นว่า เมื่อสมัยที่ยังเป็นเด็ก เล็กๆ เคยได้รับคำแนะนำจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองให้อ่านหนังสือ แต่ การปฏิบัติไม่สม่ำเสมอจึงทำให้ละเลยและไม่สนใจอ่าน นอกจากนั้นสมาชิก ในครอบครัวมักสนทนาเรื่องอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการอ่าน ไม่มีสิ่งเร้าจาก ทางบ้านที่มาช่วยสนับสนุนให้สนใจอ่าน จึงใช้เวลาทำกิจกรรมอย่างอื่นที่มี ได้เกี่ยวข้องกับการอ่าน

ผลของการวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่า การสร้างความสนใจในการอ่านเริ่มต้นจากครอบครัว โดยมีผู้ปกครองเป็นผู้ชี้แนะให้เด็กปฏิบัติอย่าง ต่อเนื่องจนเกิดเป็นนิสัยรักการอ่าน ผู้ปกครองต้องชี้ให้เห็น การอ่านเป็นสิ่งมีค่า ให้ประโยชน์โดยปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างแก่เด็ก เมื่อเด็กโตขึ้นครูมีบทบาทสำคัญในการให้คำแนะนำ เด็กที่ไม่สนใจอ่าน มีสาเหตุเริ่มแรกจากครอบครัว บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง มิได้เน้นความสำคัญของการอ่านจึงทำให้เด็กไม่เห็นคุณค่าและละเลยที่จะใช้การอ่านให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ใช้เวลาที่มีทำกิจกรรมอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการอ่าน (Strommen, Teran, and Mates, 2004: 188-199. อ้างถึงใน สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์, 2548: 37).

วีระ สูดสังข์ (2549, 24) ได้กล่าวถึงปัญหาการอ่านและแนวทางแก้ปัญหาการอ่านของนักเรียนไว้สรุปได้ดังนี้

สภาพปัจจุบัน นักเรียนไทยส่วนมากมีปัญหาด้านการอ่านอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่ามาตรฐาน นอกจากการอ่านออกเสียงอ่านในใจแล้ว ยังมีปัญหาการอ่านจับใจความ การอ่านตีความ ตลอดจนถึง การอ่านคิดวิเคราะห์ องค์การความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ หรือที่เรียกว่า OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) แม้ว่า OECD จะเป็นองค์กรเพื่อความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่ก็ยึดถือข้อตกลงเบื้องต้นว่าการพัฒนาทางการศึกษานำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้ OECD จึงให้ความสำคัญกับตัวบ่งชี้ผลการจัดการศึกษา การที่ไม่ประสบความสำเร็จในการอ่าน อ่านช้า หรือการอ่านแล้วจับประเด็นไม่ได้ นั่น เนื่องจากปัญหาเหล่านี้

1. อ่านอย่างไม่มีความประสงค์ แก้ไขได้โดยเลือกวิธีการอ่านให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ เช่น ต้องการอ่านเพื่อหาคำตอบบางประการ ก็ให้อ่านคร่าวๆ ไม่ต้องละเอียดมากนัก หรืออ่านเพื่อพินิจพิเคราะห์หรือศึกษารายละเอียด ก็ต้องอ่านอย่างละเอียด หาข้อมูลสนับสนุนที่สอดคล้องกับประเด็นหรือความคิด และประเมินความคิดเห็นจากข้อเขียน แต่ถ้าเป็นการอ่านเพื่อความบันเทิงก็ไม่ต้องละเอียดมากนัก อาจให้การอ่านอย่างรวดเร็วก็ได้

2. ขาดสมาธิในการอ่าน การสร้างสมาธิในการอ่านสามารถทำได้โดย การเลือกสถานที่ที่สงบ แสงสว่างเพียงพอ หลีกเลี่ยงการนอนอ่านเนื่องจากจะทำให้หึ่งงหลับได้ และควรทำภารกิจส่วนตัวให้เสร็จเรียบร้อยก่อนเริ่มอ่าน สร้างความพร้อมทางด้านจิตใจ โดยให้นึกว่าการอ่านเป็นงานอย่างหนึ่งที่จะต้องทำให้เสร็จ พยายามสร้างความแน่วแน่ในการอ่าน ไม่ใจลอย เพื่อให้สามารถอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. รู้จักคำศัพท์ไม่เพียงพอ แก้ไขได้โดยการฝึกนิสัยให้รักการอ่าน เพิ่มพูนคำศัพท์ ฝึกการอ่านจับใจความ พยายามเดาความหมายของคำที่อ่านพบใหม่ สังเกตดูคำศัพท์คำนั้นถูกใช้ในตำแหน่ง หน้าที่ โอกาสใด จะช่วยในการเดาความหมาย หรืออาจใช้พจนานุกรมตรวจสอบความหมายของคำบางคำเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง

4. ไม่รู้จักเทคนิคในการอ่านที่ดี ในการอ่านที่ดีจะต้องรู้จักส่วนต่างๆของหนังสือ สารบัญ คำนำ วัตถุประสงค์ และฝึกการอ่านที่รวดเร็ว โดยการหลีกเลี่ยงการอ่านทีละคำ แต่ให้อ่านทีละประโยค และต้องคำนึงถึงความเข้าใจในสาระที่อ่านด้วย ใช้เทคนิคการอ่านแบบ SQ3R คือ สืบหาความครอบคลุมของเนื้อหาที่จะอ่าน ดูชื่อเรื่อง คำนำ เนื้อเรื่อง สรุป จากนั้นตั้งคำถาม ใคร ทำอะไร ที่ไหน

เมื่อไร ทำไม และอย่างไร จากนั้นจึงอ่านเพื่อหาคำตอบให้กับคำถามที่ตั้งไว้ จำเนื้อหาที่อ่าน และ ทบทวนเนื้อหาซ้ำ เพื่อให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น จดบันทึกสิ่งที่อ่านให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญทั้งหมด

5. การย้อนกลับไปอ่าน ตำรวจตนเองในพฤติกรรมการอ่าน ถ้ามีนิสัยการอ่านช้า พยายามฝึกตนเองไม่อ่านซ้ำหรือช้า พยายามไม่ย้อนกลับไปอ่าน อ่านต่อไปเรื่อยๆ ขณะอ่านคิดตามถึงประเด็นหลัก ประเด็นรอง ความคิดเห็น ข้อเท็จจริงที่ได้รับ จะช่วยให้ไม่ต้องอ่านย้อนกลับ (วีระ สุธสังข์, 2549, 24)

จากที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า ปัญหาด้านการอ่านเกิดจากปัจจัยหลายๆด้าน ทั้งที่เป็นปัจจัยภายในที่เกิดจากตัวของเด็กนักเรียนเองที่ไม่ชอบอ่านหนังสือ ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายนอก เช่น ผู้ปกครอง สิ่งแวดล้อม ครูผู้สอน ที่มีผลสำคัญต่อการอ่านของนักเรียน

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอ่านและการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

ความหมายของการอ่าน

การอ่านเป็นทักษะการรับสารที่มนุษย์ใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ได้มีพัฒนาการกว้างไกล การอ่านจึงยิ่งเพิ่มความสำคัญมากขึ้นไปอีกเพราะข้อมูลเหล่านั้นต้องใช้ทักษะการอ่านในการสืบค้นข้อมูล ซึ่งได้มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, 1364)

ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “อ่าน” ซึ่งเป็นคำกริยาไว้ว่า ว่าตามตัวหนังสือ ออกเสียงตามตัวหนังสือ ถ้าออกเสียง เรียกว่า อ่านออกเสียง ถ้าไม่ออกเสียง เรียกว่าอ่านในใจ สังเกตหรือพิจารณาดู เพื่อให้เข้าใจ เช่น อ่านสีหน้า อ่านริมฝีปาก อ่านในใจ ตีความ เช่น อ่านรหัส อ่านลายแทง คิด นับ (ไทยเดิม) นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษากล่าวถึงความหมายของการอ่านไว้ ดังนี้

สุนันทา มั่นเสริมฐวิทย์ (2542, 2) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า การอ่านเป็นลำดับขั้นที่เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจความหมายของกลุ่มคำ ประโยค ข้อความและเรื่องราวของสาร ซึ่งผู้อ่านสามารถบอกความหมายได้

กรมวิชาการ (2544, 5-7) ให้ความหมายของการอ่านคือ ความคิดที่สามารถเข้าใจ เรื่องที่อ่าน ได้ดี ย่อมนำไปสู่ความคิดที่ดี เพราะผู้อ่านได้ทราบแนวคิดต่างๆ จากเรื่องที่อ่านเกิดความรู้อย่างลึกซึ้ง จากเรื่องที่อ่าน แล้วนำมาจัดแยกแยะ ตีความหมาย ก่อนที่จะเกิดเป็นความคิดของตนเอง

สุพรรณิ วราทร (2545, 3) สรุปว่า การอ่านคือ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ สัญลักษณ์ที่ตีพิมพ์ หรือบันทึก ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้อ่านระลึกถึงความหมายจากประสบการณ์ที่สะสมไว้

และยังเกี่ยวข้องกับการสร้างความหมายใหม่ โดยการประสานสิ่งที่อ่านกับความคิดต่างๆ ที่ผู้อ่านมีอยู่ ความหมายที่เกิดขึ้นใหม่จะถูกจัดเข้าไว้ในกระบวนการทางความคิดตามความมุ่งหมายของผู้อ่าน

สตีฟ สัตโยภาส (2545 ข, 92) กล่าวว่า การอ่าน คือ การมองคูตัวอักษรแล้วถ่ายทอด ความหมายจากตัวอักษรออกมาเป็นความคิด จากนั้นจึงนำความรู้ ความคิดหรือสิ่งที่ได้จากการอ่าน ไปใช้เป็นประโยชน์ในด้านต่างๆ เมื่อถึงเวลาอันควร

อรณพ อุบลเยี่ยม (2546, 256) ได้ให้ความหมายของการอ่าน ดังนี้ การอ่าน หมายถึง การอ่านหนังสือที่เป็นการแปลความหมายของตัวอักษรออกเป็นถ้อยคำของผู้อ่าน เป็นการสื่อสาร ระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน โดยมีตัวหนังสือเป็นสื่อ ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้ ความคิดและประสบการณ์ และสามารถนำความรู้ ความคิด และประสบการณ์ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ การอ่านผู้อ่านจะต้องนำ ความรู้และประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับเรื่องที่ทำมาใช้เป็นพื้นฐานของการทำความเข้าใจเรื่องราวที่อ่าน ด้วย โดยเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เก่าเข้าด้วยกัน

ลาวัญย์ สังขพันธานนท์ และคณะ (2549, 12) ได้ให้ความหมายของการอ่าน ดังนี้ การอ่านไม่ได้หมายความถึงการกวาดสายตามองผ่านตัวอักษรหรือข้อความเท่านั้น แต่การอ่านเป็นกระบวนการในการค้นหาความหมายและความเข้าใจในสัญลักษณ์ ทั้งสัญลักษณ์ ที่เขียนเป็นตัวอักษรและสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่เป็นสื่อแทนความคิด อาทิ รูปภาพ เครื่องหมาย ฯลฯ โดยกระบวนการในการค้นหาความหมายและความเข้าใจจะเป็นการผสมผสานทักษะหลายด้าน เข้าด้วยกัน เช่น ความรู้เรื่องคำ การวิเคราะห์และตีความ ความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้อ่าน ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการอ่านบรรลุตามวัตถุประสงค์และวิธีการของผู้อ่าน นั่นคือขั้นตอนของการ พิจารณาและประเมินค่าเพื่อนำไปสู่องค์ความรู้ขั้นสุดท้ายที่ผู้อ่านสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550, 2 - 4) ได้ให้ความหมายของการอ่าน ดังนี้ การอ่าน คือ การเข้าใจในถ้อยคำ ประโยค ข้อความ และเรื่องราวที่อ่านโดยสามารถอธิบายความหมาย ของคำ เล่าเรื่อง สรุปเรื่อง และบอกประเด็นสำคัญของเรื่องได้ถูกต้อง

ฟองจันทร์ สุขยิ่ง และคนอื่นๆ (2550, 7) กล่าวว่า การอ่านคือ กระบวนการถ่ายทอด ความหมายของตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ออกมาในรูปของความคิดและความเข้าใจ ซึ่งตรงกับจุดมุ่งหมาย ของตัวอักษรที่ผู้เขียนต้องการจะให้ผู้อ่านทราบ แล้วสามารถนำความคิดเหล่านั้นไปใช้ได้อย่างถูกต้อง และเกิดประโยชน์กับผู้อ่านต่อไป ซึ่งการอ่านไม่ใช่เพียงอ่านสะกดตัวถูก และรู้เท่าที่อ่านเท่านั้น หากยัง ต้องสามารถวินิจฉัย พินิจพิจารณาความหมายที่ได้จากการอ่านนั้นได้อย่างลึกซึ้ง และแตกฉานในข้อคิด ที่อ่านเกิดความคิดสร้างสรรค์ และสามารถนำความคิดจากการอ่านนั้นไปใช้ให้เป็นประโยชน์

ในชีวิตประจำวัน

ธีระยุทธ ธีระศิลป์ (2551, 30) ได้ให้ความหมายของการอ่าน ดังนี้ “การอ่าน” แปลว่า “ดูให้เข้าใจ” หรือ “สังเกตพิจารณาดูให้เข้าใจ” หรือแปลว่า “คิด” ก็ได้ ฉะนั้นการอ่านหนังสือ คือ การดูหนังสืออย่างพิจารณาและตรึกตรองให้เข้าใจซึ่งเป็นการรับสารอย่างหนึ่ง โดยมีหนังสือ เป็นสื่อนั่นเอง

โสภณ สาทรสัมฤทธิ์ผล (2551, 41) ได้ให้ความหมายของการอ่าน ดังนี้ การอ่าน หมายถึง การรับรู้หรือเข้าใจความหมายของตัวหนังสือ หรือถ้อยคำที่ผู้เขียนใช้สื่อถึงผู้อ่าน นอกจากนี้อาจหมายถึง รวมถึงเครื่องหมาย และภาพต่าง ๆ ที่ผู้ส่งสารประสงค์ให้ผู้รับสารได้รับรู้หรือเข้าใจด้วย

กอบกาญจน์ วงศ์วิสิทธิ์ (2551, 86) ได้ให้ความหมายของการอ่าน ดังนี้ การอ่านหมายถึง การแปลความหมายและการทำความเข้าใจกับความหมายของลายลักษณ์อักษรที่ปรากฏอย่างถ่องแท้ รวมถึงสิ่งเกี่ยวข้องและมีความหมายที่ปรากฏร่วมกับลายลักษณ์อักษรด้วย

คณาจารย์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย (2551, 139 – 141) ได้ให้ความหมายของการอ่าน ดังนี้ การอ่าน หมายถึง พฤติกรรมการรับสารอย่างหนึ่งที่ผู้อ่านพยายามทำความเข้าใจสาร ทั้งวัจนสาร (สารที่สื่อด้วยคำพูด) และอวัจนสาร (สารที่สื่อด้วยสัญลักษณ์อย่างอื่น) จากนั้นผู้อ่านเกิดความคิด ความเข้าใจแล้วสามารถนำความคิด ความเข้าใจนั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

จากความหมายของการอ่านที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ข้างต้น พอสรุปได้ว่า การอ่าน หมายถึง กระบวนการสื่อสาร การทำความเข้าใจ แปลความหมายของตัวอักษรหรือสัญลักษณ์ ที่ผู้เขียนต้องการสื่อความหมายได้ถูกต้อง ซึ่งผู้อ่านต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์เดิมช่วยในการ ทำให้การอ่านนั้นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ความสำคัญของการอ่าน

การอ่านนับว่าเป็นพฤติกรรมการรับสารอย่างหนึ่ง ที่จะทำให้เราสามารถรับรู้ความคิดและความเป็นไปของสังคมผ่านการถ่ายทอดโดยการเขียน ฉะนั้นการอ่านจึงเป็นความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ทุกคนในปัจจุบัน ดังที่นักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านไว้ ดังนี้

กรมวิชาการ (2544, 7-10) ได้กล่าวว่า การอ่านมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนโต และจนถึงวัยชรา การอ่านทำให้ผู้อ่านรู้ข่าวสาร ข้อมูลต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งปัจจุบันเป็นโลก

ของข้อมูลข่าวสาร ทำให้ผู้อ่านมีความสุข มีความหวัง และมีความอยากรู้อยากเห็น อันเป็นความต้องการของมนุษย์ทุกคน การอ่านมีประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง คือ การพัฒนาการศึกษา พัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้เป็นคนทันสมัย ทนต่อเหตุการณ์ และสนองความอยากรู้อยากเห็น นอกจากนี้ การพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้ ต้องอาศัยประชาชนที่มีความรู้ ความสามารถ ซึ่งความรู้ต่างๆ ก็ได้มาจากการอ่านนั่นเอง

สตีท สัตโยภาส (2545 ก, 94) ได้กล่าวสรุปถึงความสำคัญของการอ่านว่า การอ่านเป็นสิ่งจำเป็นสมควรอย่างยิ่งที่จะได้ฝึกฝนให้มีทักษะการอ่าน และมีนิสัยรักการอ่าน ขอบใฝ่หาความรู้ และหมั่นติดตามความเคลื่อนไหว ความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ ด้วยการอ่านอยู่เสมอเพื่อจะได้นำองค์ความรู้ที่ได้จากการอ่านมาช่วยพัฒนาชีวิตแห่งตน และสังคมส่วนรวมให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

สุพรรณิ วราทร (2545,7-21) ได้กล่าวสรุปว่า การอ่านมีความสำคัญต่อบุคคล และสังคมในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ความสำคัญของการอ่านต่อบุคคล ผู้ที่มีความสามารถในการอ่าน และใช้การอ่านเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ย่อมได้รับประโยชน์จากการอ่านในด้านต่างๆ คือ

1.1 การอ่านทำให้ได้รับความรู้และข่าวสาร นับเป็นวิธีแสวงหาความรู้ที่สะดวกและง่ายที่สุด เป็นวิธีพื้นฐานที่จำเป็นในการศึกษาค้นคว้า การแสวงหาข้อมูลและวิธีการใหม่ๆ ตลอดจนการให้ความรู้ ข่าวสาร และประสบการณ์แก่ผู้อ่าน ผู้ที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน การอ่านหนังสือ ตำรา และสื่อการอ่านต่างๆ เป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะช่วยพัฒนาสติปัญญา และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ผู้ที่รักการอ่านจึงมักประสบผลสำเร็จในการศึกษา

1.2 การอ่านทำให้เกิดความคิด การอ่านเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาความเจริญองกงามทางสมองและสติปัญญา โดยเฉพาะผู้ที่อ่านโดยใช้วิจารณญาณ ย่อมได้รับความคิดจากการอ่านจนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

1.3 การอ่านช่วยแก้ปัญหา การอ่านเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพวิธีหนึ่งในการแก้ปัญหาต่างๆ ตั้งแต่เรื่องเล็กน้อยไปจนถึงปัญหาใหญ่ หรือปัญหาที่ยุ่ยากซับซ้อน ปัญหาเล็กน้อยในชีวิตประจำวันที่ใช้การอ่านช่วยแก้ไข เช่น เมื่อต้องการติดต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่ไม่รู้จัก อาจไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นอย่างไร การอ่านหนังสือที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลหรือหน่วยงานเหล่านั้นย่อมได้แนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นใจ และสามารถดำเนินการอย่างเหมาะสมจนนำไปสู่ความสำเร็จได้

1.4 การอ่านช่วยให้เกิดความสุข ซึ่งเกิดขึ้นได้หลายลักษณะ โดยขึ้นกับรสนิยม การอ่านของบุคคลและเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ในขณะที่อ่าน สำหรับผู้ที่รักการอ่าน การได้อ่านหนังสือไม่ว่าจะเป็นประเภทใด ย่อมก่อให้เกิดความสุขได้เสมอ หนังสือสามารถให้ประสบการณ์แก่ผู้อ่านได้จากเนื้อหา รูปแบบการประพันธ์ และสำนวนภาษาสามารถให้ความเพลิดเพลินและทำให้เวลาผ่านไปอย่างน่ารื่นรมย์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความสุขได้ทั้งสิ้น

2. ความสำคัญของการอ่านต่อสังคม การอ่านมีความสำคัญต่อสังคม และประเทศชาติ ดังนี้

2.1 การอ่านช่วยพัฒนาบุคลากร การอ่านเป็นเครื่องมือของการศึกษาตลอดชีวิต เพราะ ทำให้ประชากรสามารถคงความรู้และสามารถอ่านออกเขียนได้ สามารถแสวงหาและเพิ่มพูนความรู้ในแขนงต่างๆ ได้ตามที่ต้องการ ผู้อ่านย่อมสามารถปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ และพัฒนาตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม ทำให้มีชีวิตที่ดีและมีความสุข เป็นประชากรที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า

2.2 การอ่านเสริมสร้างความก้าวหน้าทางวิชาการ การอ่านเป็นวิธีสำคัญ ในการเสริมสร้างความรู้ ความชำนาญทางวิชาชีพ ช่วยให้ผู้อ่านสามารถคิดหาความรู้ เกิดการพัฒนา ด้านอาชีพ เกิดความคิดและแนวทางใหม่ในการปฏิบัติซึ่งนำไปสู่การปรับปรุงผลผลิต ทำให้การพัฒนา ด้านต่างๆ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ธนู ทดแทนคุณ และกุลวดี แพทย์พิทักษ์ (2548, 46) ได้ให้ความสำคัญของการอ่านไว้ ดังนี้

1. การอ่านเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ในการเรียนทุกระดับจำเป็นต้องอาศัย การอ่านเป็นเครื่องมือศึกษาค้นคว้าหาความรู้ต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาให้มากขึ้น

2. การอ่านทำให้เกิดความรอบรู้ การเป็นผู้รอบรู้ทันต่อเหตุการณ์โลกเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง ในชีวิตปัจจุบัน การรู้จักวิเคราะห์แยกแยะคุณค่าจากสารนำมาแก้ไขปรับปรุงงานหรือพัฒนาองค์ความรู้ ที่มีอยู่ให้ทันสมัยขึ้น จะช่วยให้ผู้อ่านมีความรอบรู้มากขึ้น เช่น การอ่านสารจากวารสาร หนังสือพิมพ์ หรือการอ่านผลงานวิจัยใหม่ๆ เป็นต้น

3. การอ่านเสริมสร้างบุคลิกภาพ การอ่านทำให้เราสามารถวิพากษ์วิจารณ์ข้อมูล ได้อย่างมีเหตุผล สามารถอ้างอิงข้อเท็จจริงจากหลักฐานที่อ่าน ทำให้มีความมั่นใจในการเสนอข้อวิจารณ์ ต่อที่ประชุม ทั้งช่วยพัฒนาบุคลิกภาพในการเข้าสังคมได้ดียิ่งขึ้น

4. การอ่านเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน เป็นการพักผ่อนหย่อนใจคลายเหงาได้ เช่น การอ่านเรื่องสั้น นวนิยาย กวีนิพนธ์ ซึ่งอาจได้ข้อคิด แนวคิด มาใช้ในชีวิตประจำวัน หรือแม้กระทั่งสามารถยกระดับจิตใจ กล่อมเกลาคจิตใจให้บริสุทธิ์ ใช้ชีวิตอย่างเป็นสุขขึ้น และนอกจากนี้ การอ่านจะมีความสำคัญแล้วยังมีประโยชน์ต่อผู้อ่านอีกด้วย ดังที่นักการศึกษาได้ให้ทัศนะไว้ สรุปได้ดังนี้

อรรถนพ อุบลเยี่ยม (2546, 256) ได้ให้ความสำคัญของการอ่าน ดังนี้ หนังสือมีความสำคัญต่อมนุษย์ เป็นสื่อที่มนุษย์บันทึกความรู้ ความคิด และประสบการณ์เพื่อถ่ายทอดให้ผู้อื่นทราบ หนังสือจะช่วยพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์ทำให้เกิดความรู้ ประสบการณ์ และความคิด ทำให้เป็นคนรอบรู้ทันต่อเหตุการณ์ เกิดความเฉลียวฉลาด นอกจากนี้หนังสือบางเล่มยังช่วยสร้างความรื่นรมย์แก่มนุษย์ ช่วยสร้างคุณค่าทางอารมณ์ หนังสือบางเล่มยังช่วยให้แนวทางดำเนินชีวิตแก่มนุษย์ หนังสือจึงช่วยเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ทำให้มนุษย์ประสบผลสำเร็จในการดำเนินชีวิต หนังสือเป็นเพื่อนช่วยให้หายเหงา และช่วยมนุษย์รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ผู้ที่รักการอ่านหนังสือจะมีความสุขกับการอ่าน สามารถใช้หนังสือค้นคว้าหาความรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน สร้างเสริมชีวิตให้สมบูรณ์ขึ้น ทำให้ทันสมัย ทันเหตุการณ์ มีความรอบรู้มากขึ้น นักเรียน นิสิต นักศึกษาจะต้องใช้การอ่านเป็นเครื่องมือของการเรียน และการแสวงหาความรู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ ทำให้เกิดความคิด ขยายความคิดให้กว้างไกลและลึกซึ้งยิ่งขึ้น การอ่านจึงเป็นการพัฒนาผู้อ่าน ซึ่งมีคุณค่าและให้ประโยชน์หลายประการสรุปได้ดังนี้

1. การอ่านช่วยให้เข้าใจชีวิตมากขึ้น
2. การอ่านช่วยให้เราเป็นคนรอบรู้
3. การอ่านช่วยให้เป็นคนที่มีความวิสัยทัศน์ และความคิดกว้างไกล มีเหตุผล
4. การอ่านเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
5. การอ่านช่วยพัฒนาตนเอง
6. การอ่านช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
7. การอ่านช่วยสะท้อนสภาพสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550, 4 - 6) ได้ให้ความสำคัญของการอ่านสรุปได้ ดังนี้ การอ่านมีความสำคัญต่อการพัฒนาชาติ ประเทศที่จะพัฒนาได้ต้องอาศัยประชาชนในชาติที่มีความสามารถในการอ่าน เลื่อนนำความรู้ และความคิดมาพัฒนาชาติให้เจริญรุ่งเรือง นอกจากนี้ การอ่านยังมีความสำคัญต่อการพัฒนาตนเอง โดยอาศัยความรู้และความคิดจากการอ่านเป็นกรอบ

ในการดำเนินชีวิต เลือกแนวทางในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมได้ด้วย

กอบกาญจน์ วงศ์วิสิทธิ์ (2551, 87) ได้ให้ความสำคัญของการอ่านสรุปได้ ดังนี้ การอ่านเป็นทักษะการรับสารที่มีส่วนช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์เกิดขึ้นได้ นอกจากนั้น การอ่านยังมีความสำคัญหลายประการดังนี้

1. เสริมสร้างองค์ความรู้ ทั้งเพื่อพูนความรู้เดิมที่มีอยู่ในมุมมองที่แตกต่างไปจากความรู้ หรือความคิดเดิมของผู้อ่าน รวมทั้งเสริมสร้างความรู้และประสบการณ์ใหม่ให้กับผู้อ่านทำให้ผู้อ่าน มีความรู้เพิ่มขึ้น เป็นผู้รู้เท่าทันและการประกอบสัมมาชีพให้เป็นที่ไปในแนวทางที่พึงงามได้

2. พัฒนาคุณค่าทางอารมณ์ การอ่านมีส่วนช่วยให้ผู้อ่านได้รับความสุขหรือความ บันเทิงใจ ซึ่งส่งผลดีต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกาย รวมทั้งยังช่วยให้ผู้อ่านมีพัฒนาการทางอารมณ์ที่ดี และเมื่อคนมีพัฒนาการทางอารมณ์ที่ดีแล้ว ย่อมเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามมา นอกจากนั้นยังหมายถึง การมีอารมณ์ร่วมคล้อยตามไปกับเรื่องราวที่อ่าน

ธีระยุทธ ธีระศิลป์ (2551, 30) ได้ให้ความสำคัญของการอ่าน ดังนี้ การอ่านเป็นทักษะ การรับสารที่สำคัญไม่น้อยกว่าการฟัง ยิ่งความเจริญทางเทคโนโลยีเจริญมากขึ้นเท่าใด การอ่านก็ยิ่ง มีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตมากขึ้นเช่นกัน ทั้งนี้ ข่าวสารและสารสนเทศต่าง ๆ ได้เผยแพร่ ทางสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากกว่าสื่อทางเสียง จนมีคำกล่าวที่ว่า “ไม่อ่านหนังสือหนึ่งวัน ใกล้เคียงหนึ่งปี” ดังนั้นจึงพอสรุปถึงความสำคัญของการอ่านได้ ดังนี้

1. ความสำคัญเกี่ยวกับความรู้
2. ความสำคัญเกี่ยวกับอารมณ์
3. ความสำคัญด้านจิตใจ
4. ความสำคัญด้านบุคลิกภาพ
5. ความสำคัญเกี่ยวกับอาชีพ

โสภณ สาทรสัมฤทธิ์ผล (2551, 42) ได้ให้ความสำคัญของการอ่าน ดังนี้ การอ่าน มีความสำคัญต่อชีวิตของคนเรา เพราะช่วยให้เราเลือกเรียนรู้ และค้นคว้าได้โดยไม่จำกัดรูปแบบ และขอบเขต จึงอาจสรุปความสำคัญของการอ่านได้ดังนี้

1. การอ่านช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความคิด และประสบการณ์ ทำให้มีความเจริญองกาม ทั้งสติปัญญา อารมณ์ และมีส่วนพัฒนาจิตใจได้อย่างดี
2. การอ่านช่วยส่งเสริมให้เกิดวิจรรณญาณในการรับสาร
3. การอ่านช่วยให้สามารถติดตามความเคลื่อนไหว และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

ของสังคมโลกได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารเป็นประจำจะช่วยให้เป็นผู้รอบรู้

4. การอ่านช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์ ทำให้ได้รับความเพลิดเพลิน และช่วยให้รู้สึกว่าการอ่านไปอย่างรวดเร็ว เพราะการอ่านหนังสือคือกิจกรรมคลายเหงาที่ดีวิธีหนึ่ง

3. การอ่านช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพ เพราะผู้ที่อ่านที่อ่านมากย่อมมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้นและรู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ทำให้เป็นผู้มี “เสน่ห์” ที่คนรอบข้างอยากอยู่ใกล้

คณาจารย์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2551, 142 – 145) ได้ให้ความสำคัญของการอ่าน ดังนี้ ปัจจุบันเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร ซึ่งแพร่หลายในรูปของสิ่งพิมพ์เป็นส่วนใหญ่ ทำให้ทักษะการอ่านมีความสำคัญมากขึ้นดังนี้

1. การอ่านหนังสือทำให้ผู้อ่านได้รับสารความรู้ต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์ ทันความคิด ความก้าวหน้าของโลกได้เช่นเดียวกับการรับสารจากสื่อชนิดต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ

2. หนังสือเป็นสื่อที่ดีที่สุด ใช้ง่ายที่สุด และมีราคาถูกที่สุด ที่บุคคลทั่วไปใช้เพื่อศึกษาค้นคว้าหาความรู้และความเพลิดเพลิน

3. การอ่านหนังสือเป็นการฝึกให้สมองได้คิดและเกิดสมาธิด้วย ฉะนั้นหากมีการฝึกอย่างต่อเนื่อง จะทำให้ทักษะด้านนี้พัฒนาและเกิดผลสัมฤทธิ์สูง

4. ผู้อ่านหนังสือสามารถสร้างความคิดและจินตนาการได้เอง ในขณะที่สื่ออื่น ๆ อาทิ วิทยุ โทรทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ จะจำกัดความคิดของผู้อ่านมากกว่า ฉะนั้น การอ่านหนังสือจึงทำให้ผู้อ่านมีอิสระทางความคิดได้ดีกว่าการใช้สื่ออื่น ๆ

5. การอ่านเป็นกระบวนการสำคัญในการแสวงหาความรู้ของมนุษย์ ในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าในด้านกรพิมพ์และเทคโนโลยีอื่น ๆ ทำให้วิทยาการต่าง ๆ เผยแพร่ออกมาในรูปของสิ่งพิมพ์เป็นส่วนมาก ผู้ที่ใฝ่ใจในการเรียนรู้จึงต้องรู้จักหลักของการอ่าน และจะต้องฝึกฝนทักษะการอ่านอยู่เสมอ จึงจะได้รับประโยชน์จากการอ่านอย่างเต็มที่

จากที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้นั้นจึงสรุปได้ว่า การอ่านมีความสำคัญและประโยชน์ต่อมนุษย์มาก เพราะจะช่วยพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์ ทำให้เกิดความรู้ ประสบการณ์ และความคิด ทำให้เป็นคนรอบรู้ทันต่อเหตุการณ์ ช่วยสร้างวัฒนธรรม สร้างคุณค่าทางอารมณ์ให้แก่มนุษย์ ช่วยให้แนวทางการดำเนินชีวิต สร้างเสริมชีวิต และสังคมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ความหมายของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เป็นการอ่านที่ต้องใช้ความคิด พิจารณา เหตุผล ตัดสินใจและ ประเมินค่าจากเรื่องที่อ่าน ดังที่นักวิชาการได้ให้ความหมายของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้ ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2546, 1073) ได้ให้ความหมายของคำว่า “วิจารณญาณ” หมายถึง ปัญญา ที่สามารถรู้ หรือให้เหตุผลที่ถูกต้องได้

โกชัย สาริกบุตร (2541, 56-57) กล่าวว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ คือ ผู้อ่านเข้าใจ ได้หมด รู้เท่าทันทุกความที่ผู้เขียนแสดงความคิดเห็น แต่ผู้อ่านมีความคิดเป็นของตนเอง รู้จักวิเคราะห์ วิจารณ์ เลือกรับแต่ความคิดที่เป็นประโยชน์ จัดความคิดที่เหลวไหลไว้สาระออกไป เรียกว่า อ่านดี คือ อ่านอย่างมีวิจารณญาณ

กรมวิชาการ (2542, 227) ได้ให้ความหมายของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง อ่าน แล้วสามารถวิเคราะห์ความสำคัญ ความสัมพันธ์ของประเด็นต่างๆ ในข้อความหรือเรื่องที่อ่านแล้ว แสดงความคิดเห็น สนับสนุน คัดค้านข้อความ หรือเรื่องที่อ่านอย่างมีเหตุผล

สุพรรณิ วราทร (2545, 47-49) สรุปว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Reading) “วิจารณญาณ” หมายถึง ปัญญาที่สามารถรู้หรือให้เหตุผลที่ถูกต้อง ตรงกับคำว่า “Reason” ในภาษาอังกฤษ การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ จึงหมายถึง การอ่านโดยใช้ความคิด ความรู้ ประสบการณ์ และข้อมูลต่างๆ พิจารณาสารที่อ่านอย่างมีเหตุผล เพื่อให้เข้าใจเรื่องที่อ่านชัดเจนตรงกับที่ผู้เขียน ต้องการสื่อมากที่สุด ก่อนที่จะรับ ไม่รับ ได้แย้ง หรือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับสาระที่ได้รับ จากการอ่านนั้น การอ่านอย่างมีวิจารณญาณมักเป็นการอ่านอย่างละเอียด ต้องใช้ทักษะการอ่าน หลายอย่างประกอบกัน โดยเฉพาะการวิเคราะห์และการตีความ ผู้ที่จะสามารถอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ที่ดี ต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. มีความรู้ทางภาษาดี เช่น ใช้คำได้ถูกต้องตรงกับความหมาย สามารถจำแนก เนื้อหาที่เป็นความรู้ ความคิด และความรู้สึกลอกออกจากกันได้
2. สามารถคิดอย่างมีเหตุผล คือ ใช้ข้อมูลข่าวสารและความรอบรู้ ซึ่งกลั่นกรอง มาจากการศึกษา และประสบการณ์ในชีวิตประกอบการอ่าน สามารถรู้ได้ว่าอะไรเป็นเหตุ อะไร เป็นผลในข้อเขียน และมีความคิดเห็นต่อสิ่งที่อ่าน โดยปราศจากอคติหรืออารมณ์ส่วนตัว
3. มีประสบการณ์การอ่าน คือ เคยอ่านผลงานของผู้เขียนเรื่องที่อ่านนั้นมาก่อน เคยอ่านเรื่องในแนวเดียวกันนั้น มีความคุ้นเคยกับแนวเรื่อง ทำนองแต่ง และสำนวนภาษาที่ใช้ ในการเขียนทำให้สามารถตีความและเปรียบเทียบเพื่อเข้าใจเรื่องที่อ่านดียิ่งขึ้น

ประพนธ์ เรืองณรงค์ และคนอื่นๆ (2545, 6) ได้ให้ความหมายของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้ว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นการอ่านที่บรรลุถึงขั้นสูงสุดของการอ่าน เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการอ่านอย่างมีประสิทธิภาพ หรือเป็นหัวใจห้องหนึ่งของการอ่านอย่างมีประสิทธิภาพ

จากความหมายของนักการศึกษาสรุปได้ว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เป็นกระบวนการอ่านขั้นสูงที่ผู้อ่านต้องใช้ความคิดพิจารณาเหตุผล อย่างละเอียดรอบคอบ สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าเรื่องที่อ่านและสามารถนำความรู้ที่ได้จากการอ่านไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ทฤษฎีการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

ทฤษฎีการอ่านนั้น มีหลายทฤษฎีซึ่งแต่ละทฤษฎีจะมีลักษณะแตกต่างกัน ในการเลือกใช้ทฤษฎีที่เหมาะสมกับกระบวนการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับการอ่านนั้น สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2542, 83-87) ได้กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอ่านของ ทราบาสโซและเฟรดเคอริเคน (Trabasso and Frederiken) ไว้ดังนี้

ทฤษฎีเน้นความสัมพันธ์ของข้อความ ได้กล่าวถึงการอ่านว่าเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กัน 2 ประการ คือ การรับรู้ข่าวสารและนำไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์เดิม เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ สมองจะเก็บส่วนที่ตัดสินใจแล้วไว้ใช้ประโยชน์ต่อไป

ทฤษฎีที่เน้นความสัมพันธ์ของข้อความ ได้ลำดับขั้นการอ่านอย่างมีวิจารณญาณที่เสนอไว้ 6 ขั้น คือ ความรู้-จำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า เพราะการรับรู้ข่าวสารนั้นต้องอาศัยสมองที่จะต้องจดจำความหมายของคำ หรือประโยค ซึ่งเป็นขั้นตอนของความจำ ความเข้าใจแล้วนำมาเปรียบเทียบกับความรู้เดิมกับความรู้ใหม่เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการเปรียบเทียบนี้ ต้องอาศัยการวิเคราะห์ เพื่อแยกรายละเอียด การสังเคราะห์เพื่อหาความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างแล้วจึงประเมินค่าเพื่อตัดสินใจ

ดังนั้นลำดับขั้นตอนการอ่านอย่างมีวิจารณญาณทั้ง 6 ขั้นนั้น มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการเน้นความสัมพันธ์ของข้อความ ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ข่าวสารแล้วทำความเข้าใจสามารถนำไปประยุกต์ใช้ตลอดจนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า

สรุปได้ว่าทฤษฎีการอ่านที่เกี่ยวข้องกับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ คือ ทฤษฎีที่เน้นความสัมพันธ์ของข้อความ มีลำดับขั้น ดังนี้ คือ การรับรู้ข่าวสารด้วยความจำ และทำความเข้าใจ

ความหมาย เปรียบเทียบประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ ด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และ ประเมินค่าเพื่อไปใช้ประโยชน์ต่อไป

หลักการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เป็นการอ่านขั้นสูง เป็นการอ่านที่ลึกซึ้งกว่าการอ่าน โดยปกติ ต้องใช้สติปัญญาถ่วงถ่วง ใช้เหตุผลและประสบการณ์ประกอบในการตัดสินใจแล้ว ผู้อ่าน ยังต้องมีหลักในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณด้วย ซึ่งได้มีนักวิชาการ ได้กล่าวถึงหลักการอ่านอย่างมี วิจารณญาณไว้ ดังนี้

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2541, 38-45) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ เกิดจากความสามารถ 3 ประการ คือ

1. ความสามารถในการสังเคราะห์ คือ ความสามารถที่จะคิดอะไรได้มากกว่า สิ่ง que เห็นอยู่เป็นปกติ
2. ความสามารถในการวิเคราะห์ มักเรียกว่าความคิดวิเคราะห์ คือ ความสามารถในการคิดแยกแยะออกเป็นส่วนๆ และมีการประเมินผล
3. ความสามารถในทางปฏิบัติ คือ ความสามารถในการเปลี่ยนทฤษฎีเป็นปฏิบัติหรือ เปลี่ยนความคิดเชิงนามธรรมให้เป็นรูปธรรม

ธนุ ทดแทนคุณ และกุลวดี แพทย์พิทักษ์ (2548, 46) กล่าวว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ผู้อ่านต้องเข้าใจตีความประเมินค่าของสาร โดยวิธีการวิเคราะห์ความ ดังนี้

1. พิจารณาจุดประสงค์ของผู้เขียนว่าต้องการเสนออะไรแก่ผู้อ่าน
2. พิจารณาการเสนอข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น หรือความรู้สึกของผู้เขียน ซึ่งแต่ละส่วนนั้น มีความแตกต่างกัน ผู้อ่านจึงควรแยกแยะข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็นและความรู้สึกของผู้เขียนออกจากกัน
3. พิจารณาความสัมพันธ์ของหลักฐาน และตัวอย่าง ถ้าผู้เขียนอ้างอิงหลักฐานหรือ ยกตัวอย่างจะทำให้เพิ่มน้ำหนักของความเชื่อถือ
4. พิจารณาว่าผู้เขียนทำได้ตามจุดประสงค์หรือไม่

ศศิธร ชาญลักษณ์นันท์ และคณะ (2542, 69) กล่าวว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ มีความเกี่ยวข้องกับการอ่านเชิงวิเคราะห์ และวินิจสาร เมื่อผู้อ่านอ่านแล้วต้องพิจารณาไตร่ตรอง ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. จุดประสงค์ของการเขียน วิเคราะห์ว่าผู้เขียนมีจุดประสงค์ในการเสนอสาร

แก่ผู้อ่านอย่างไร เช่น ให้ข้อเท็จจริง ให้ความรู้ เสียดสีสังคม ฯลฯ

2. รูปแบบในการนำเสนอสาร พิจารณาว่าแต่งเป็นร้อยกรอง หรือร้อยแก้ว
3. ทรรศนะในการแต่ง เป็นการวิเคราะห์ความคิดในเรื่องต่างๆ
4. วิธีเสนอข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็น พิจารณาแยกแยะว่าสารตอนใด

เป็นข้อเท็จจริง ตอนใดเป็นข้อคิดเห็น ผู้เขียนมีวิธีการเสนอแบบใด เช่น อธิบายแบบตรงๆ อุปมาอุปไมย ฯลฯ

สรุปได้ว่า หลักการอ่านอย่างมีวิจารณญาณนั้น ผู้อ่านจะต้องใช้หลักการอ่านในการพิจารณา ไตร่ตรองสิ่งที่อ่าน สรุปสาระสำคัญ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า วินิจฉัยเรื่องราวที่อ่านได้ อย่างถูกต้อง

ความสำคัญและประโยชน์ของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

ในการดำเนินชีวิตของคนเรานั้นเกี่ยวข้องกับทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณทั้งสิ้น แทบจะเรียกได้ว่าการอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของคนเราก็ดำเนินได้ จึงนับว่าการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนเรา มีนักการศึกษา ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ดังนี้

จรรยา บุญปลั่ง (2542,57) กล่าวสรุปถึงความสำคัญของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ไว้ว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นเครื่องมือสำคัญในการกลั่นกรองข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ และจัดการกับข้อมูลข่าวสารที่ได้อ่านอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเอง และสังคมโดยรวม

ขวัญฤดี อุตวาวุฒิชัย และคนอื่นๆ (2547, 73) กล่าวว่า สังคมปัจจุบัน เรียกกันว่าสังคม โลกาภิวัตน์ เป็นยุคข้อมูลข่าวสารที่ก้าวหน้าทันสมัย สื่อสารได้ฉับไว ไร้พรมแดนในการดำเนินชีวิตของเรา จึงต้องรู้จักรับข่าวสารโดยใช้วิจารณญาณอย่างรอบคอบลุ่มลึก มิฉะนั้นเราจะตกเป็นเหยื่อ เพราะถูกข้อมูลข่าวสารครอบงำ จนไม่สามารถแสดงความรู้ความคิดหรือให้แนวทางที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ใดได้ ทุกคนควรฝึกฝนตนเองให้เป็นนักอ่านที่สามารถเป็นที่พึ่งแก่ตนเอง และยังแสดงความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นได้อีกด้วย

สรุปได้ว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีความสำคัญในการพัฒนาความคิดให้เป็นคน มีเหตุผล มีสติไตร่ตรอง รู้จักใช้วิจารณญาณก่อนตัดสินใจ ไม่หลงเชื่อในสิ่งที่มีผู้หลอกลวง เลือกรับข่าวสารที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมเพื่อจะได้สามารถพัฒนาตนเอง และสังคมที่อยู่ได้

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหนังสือส่งเสริมการอ่าน

จากการที่ผู้วิจัยได้ ทำการศึกษาถึงสภาพปัญหาในการเรียนการสอนพบว่า นักเรียนขาดทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและไม่ค่อยอ่านหนังสือ ดังนั้นผู้วิจัยจึงคิดว่าหนังสือส่งเสริมการอ่านน่าจะเป็นสื่อหรือนวัตกรรมอีกอย่างหนึ่งที่จะสามารถช่วยส่งเสริมให้เด็กนักเรียนอ่านหนังสือ และมีวิจารณญาณในการอ่านหนังสือเพิ่มขึ้น และผู้วิจัย ได้ศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหนังสือส่งเสริมการอ่าน ที่สำคัญ มีดังนี้

การนำวรรณกรรมท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรเพิ่มเติมและสามารถนำวัฒนธรรม ประเพณี ตำนานและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสัดส่วนร้อยละ 30 จากหลักสูตรแกนกลาง ร้อยละ 70 ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรมนั้น สถานศึกษาในแต่ละท้องถิ่นสามารถนำวรรณกรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนมาจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามระดับการศึกษา ซึ่งวรรณกรรมท้องถิ่น ที่นำมาจัดการเรียนการสอนนั้น ได้มีนักการศึกษา กล่าวถึงดังนี้

กรมวิชาการ (2546, 341) ได้ให้ความหมายของวรรณกรรมท้องถิ่นว่า เป็นวรรณกรรมที่กำเนิดหรือมีอยู่สืบต่อกันในท้องถิ่นต่างๆ ทั้งที่เป็นมุขปาฐะและลายลักษณ์อักษร ใช้ภาษาตัวอักษรฉันทลักษณ์ และเนื้อหาสาระเป็นแบบเฉพาะของคนในภาคหรือท้องถิ่นนั้นๆ

การเลือกนำวรรณกรรมท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอนนั้น มีข้อควรพิจารณา ไว้ดังนี้

1. เป็นวรรณกรรมที่มีในสังคมและผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนหรือสังคมนั้น
2. เป็นวรรณกรรมที่กำเนิดหรือสืบทอดแพร่หลายในท้องถิ่น
3. เป็นวรรณกรรมที่มีสาระคุณค่า มีเนื้อหาและความยากง่ายเหมาะสมแก่ระดับ

ของนักเรียน

4. วรรณกรรมท้องถิ่นมีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตของคน วรรณกรรมท้องถิ่น มีทั้งที่เป็นมุขปาฐะ คือ การถ่ายทอดด้วยการเล่า หรือขับร้องเป็นเพลงซึ่งเล่าหรือร้องต่อกันมา ไม่ทราบว่ามีใครแต่งและที่เป็นลายลักษณ์ ซึ่งบางเรื่องก็ทราบว่ามีผู้แต่งเป็นใคร การเล่าสืบทอดกันมาเป็นเวลานานนั้น อาจมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากการเล่ายกเลาะหรือแต่งเติมขึ้นตามความรู้สึกของผู้เล่า ครูไม่ควรนำนิทานพื้นบ้านของเดิมไปแต่งเติมเสริมต่อโดยไม่แจ้งแก่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง เพราะหากเป็นเช่นนี้การอนุรักษ์

สืบทอดก็ไร้ผล กลายเป็นการทำลายโดยไม่ตั้งใจ การนำวรรณกรรมท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน นั้น ควรพิจารณาดังนี้

1. เรื่องที่มีผู้เรียบเรียงอยู่แล้ว ครูเลือกเรื่องที่มีความเหมาะสมกับระดับชั้นเรียน โดยพิจารณาว่าเรื่องที่เรียบเรียงไว้นั้นถูกต้องสมบูรณ์ตามความเดิมที่เคยได้ยินหรือไม่เพียงใด หากไม่ถูกต้องครูก็ควรแนะนำให้หาอ่านเพิ่มเติมหรือตั้งเป็นข้อสังเกต
2. ครูนำเค้าเรื่องเดิมมาเรียบเรียงขึ้นใหม่ บางเรื่องอาจมีผู้เรียบเรียงไว้แล้ว แต่สั้นหรือรวบรัดเกินไป หรือสำนวนต่างไป อาจนำมาเรียบเรียงขึ้นใหม่เป็นของตนเองได้ แต่ต้องแจ้งให้ผู้อ่านทราบ บางท้องถิ่นอาจยังคงมีวรรณกรรมมุขปาฐะอยู่เป็นจำนวนมาก ที่ยังมีผู้เรียบเรียงขึ้นไว้ ก็เป็นโอกาสที่ครูจะได้นำมาเรียบเรียงให้เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ที่มีเนื้อหาสมบูรณ์ ถูกต้องตามของเดิม และเลือกใช้ภาษาอย่างเหมาะสม นับได้ว่าครูเป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่งในการอนุรักษ์สืบทอดวรรณกรรมท้องถิ่นอันเป็นมรดกวัฒนธรรมที่ล้ำค่าของชาติ การนำมาเรียบเรียงขึ้นใหม่ดังกล่าวนี้นี้ ครูอาจเลือกรูปแบบคำประพันธ์ตามที่ตนถนัด ทั้งนี้ในการเรียบเรียงต้องไม่ลืมว่าให้คงเค้าเดิมให้มากที่สุด
3. นักเรียนช่วยกันเรียบเรียงโดยครูชี้แนะ อีกวิธีหนึ่งในการนำวรรณกรรมท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนก็คือ ครูให้นักเรียนมีส่วนร่วม โดยนำเอาวรรณกรรมมุขปาฐะมาช่วยกันเรียบเรียงเป็นลายลักษณ์ โดยมีครูคอยให้คำปรึกษาในการกำหนดเค้าโครงเรื่อง รูปแบบคำประพันธ์ กลวิธีการนำเสนอ รวมทั้งช่วยปรับปรุงการใช้ภาษาของนักเรียนให้ถูกต้องเหมาะสม และตรงเป้าหมาย

การใช้โวหาร

1. ควรใช้สำนวน โวหาร สุภาษิตของไทย ไม่ควรใช้สำนวนโวหารของต่างชาติ
2. ไม่ควรใช้คำอุปมาอุปไมย เพราะเด็กจะเข้าใจยาก

การใช้ภาษาร้อยแก้ว ในการเขียนหนังสือสำหรับเด็กที่ดีคือการใช้ภาษาพูด และสิ่งที่ผู้เขียนควรคำนึงในการเขียนคือ

1. วัยของผู้อ่าน ต้องเข้าใจผู้อ่านว่าสามารถเข้าใจภาษาที่เราเขียนมากน้อยเพียงใด
2. เขียนอย่างที่พูด ภาษาในการเขียนที่เป็นธรรมชาติที่สุดและเข้าใจง่ายที่สุด
3. ใช้ภาษาที่ถูกต้อง ต้องเขียนหนังสือให้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ใช้คำให้ถูกต้อง
4. ระวังตัวสะกด ถ้ามีข้อสงสัยเกี่ยวกับตัวสะกด ควรใช้พจนานุกรมทันที

สรุปได้ว่า ในการเขียนหนังสือส่งเสริมการอ่านนั้น การใช้สำนวนภาษาเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะภาษาร้อยแก้วที่ใช้ในหนังสือสำหรับเด็ก ควรใช้ภาษาง่ายๆ

มีความถูกต้อง เหมาะสม สั้น กระชับ อ่านแล้วได้ใจความชัดเจน สละสลวย เป็นภาษาที่ดี ใช้ประโยคสั้นๆ ไม่ซับซ้อนเพราะเด็กเข้าใจเรื่องราวจากคำที่อ่าน ถ้าเข้าใจคำ จะเข้าใจความหมายของประโยค และเรื่องได้

ความหมายของหนังสือส่งเสริมการอ่าน

หนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการอ่านเพิ่มขึ้น ซึ่งได้มีนักการศึกษากล่าวถึงความหมายของหนังสือส่งเสริมการอ่านไว้ ดังนี้

ถวัลย์ มาศจรัส (2538, 29) กล่าวถึงหนังสือส่งเสริมการอ่านว่า เป็นหนังสือที่จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เน้นไปในทางส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่านและมีนิสัยรักการอ่านยิ่งขึ้น อันดีงามของโดยมีเนื้อหาสาระที่ไม่ขัดต่อประเพณี วัฒนธรรมและศีลธรรมสังคม เป็นหนังสือที่ให้ความรู้ ความคิด ปรัชญา และบันเทิง ซึ่งอาจเป็นหนังสือสารคดี นวนิยาย นิทาน เรื่องสั้น วรรณกรรมเยาวชน เป็นต้น

จินตนา ไบกาชุย (2542 ก: 7) ได้ให้ความหมายของหนังสือส่งเสริมการอ่าน คือ หนังสือที่จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เน้นไปในทางส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่าน และนิสัยรักการอ่านยิ่งขึ้น อาจเป็นหนังสือสารคดี นวนิยาย นิทาน ฯลฯ ที่มีลักษณะไม่ขัดต่อวัฒนธรรม ประเพณี และศีลธรรมอันดีงาม ให้ความรู้ มีคิด และมีสารประโยชน์

กฤษยา แสงเดช (2545, 5) ได้อธิบายความหมายไว้ว่า เป็นวัสดุประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่แบบเรียน แต่เป็นหนังสืออ่าน ที่ผู้เรียนสามารถอ่านได้ทั้งในเวลาและนอกเวลาเรียน นักเรียนอาจใช้หนังสือส่งเสริมการอ่านในหลายลักษณะด้วยกัน เช่น อ่านเพื่อหาคำตอบ อ่านเพื่อขยายประสบการณ์ ให้ลึกซึ้งเฉพาะเรื่อง อ่านเพื่อความเพลิดเพลิน เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

สนม ครูทเมือง (2550, 123) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับหนังสือส่งเสริมการอ่านว่าเป็นเอกสารที่จัดทำขึ้น เพื่อส่งเสริมการฝึกทักษะการอ่าน สร้างจิตสำนึกให้มีความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่อ่านอยู่ตลอดเวลา หนังสือส่งเสริมการอ่านอาจเขียนเป็นร้อยแก้ว หรือร้อยกรองในเรื่องสาระในท้องถิ่น วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี นิทาน เรื่องสั้น นวนิยาย ฯลฯ เรื่องเขียนจะส่งเสริมการเรียนการสอน ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนความรักในชาติ ศาสน์ กษัตริย์

รังสิมันต์ นิมิตรักษ์ (2550, 8) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หนังสือส่งเสริมการอ่านคือ หนังสือที่เขียนขึ้นมาเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการอ่านนั่นเอง รูปแบบของหนังสือส่งเสริมการอ่าน

อาจเป็นนิทาน นวนิยาย สารคดี เรื่องสั้น วรรณกรรมเยาวชนก็ได้ ทั้งนี้ต้องมีคติ แก่คิดจากเรื่อง รูปเล่ม ต้องสวยงาม มีภาพประกอบจะเขียนในรูปของร้อยแก้วหรือร้อยกรองก็ได้ แต่เนื้อหาต้องไม่ขัดต่อ ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม

สรุปได้ว่าหนังสือส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน คือ หนังสือที่จัดทำขึ้นเพื่อมุ่งประ โยชน์ส่งเสริม ให้ผู้อ่านมีทักษะในการอ่าน ได้รับความรู้และความบันเทิง และมีนิสัยรักการอ่านเพิ่มขึ้น โดยที่เนื้อหา ของหนังสือต้องไม่ขัดต่อขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลธรรมอันดีงาม

ความสำคัญของหนังสือส่งเสริมการอ่าน

หนังสือส่งเสริมการอ่านมีความสำคัญสำหรับเด็กมาก เพราะเป็นการหล่อหลอมให้เด็ก เป็นคนดี ช่วยเสริมสร้างสติปัญญา ความรู้ ความคิด ความมีระเบียบวินัย ซึ่งมีความสำคัญยิ่ง ต่อความคิด สร้างสรรค์สังคมและความเจริญของประเทศ หนังสือเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต สภาพแวดล้อม ความเป็นอยู่ของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด ด้านความรู้มาซึ่งเด็ก ซึ่งได้มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ดังนี้

บันลือ พฤษะวัน (2532, 10; อ้างถึงใน กุศยา แสงเดช, 2545, 6) ได้ให้ความสำคัญของ หนังสือส่งเสริมการอ่าน ดังนี้

1. ช่วยให้เด็กสามารถเพิ่มทักษะการอ่านได้ดี เพราะเด็กได้มีโอกาสอ่านคำซ้ำ ช่วยให้ เกิดความแม่นยำในการจำรูปคำได้ดี เพราะการจำรูปคำได้เป็นเครื่องมืออย่างสำคัญในการอ่าน ในชีวิตประจำวัน
2. การซ้ำคำในลักษณะที่แปลกแตกต่างไปจากเดิม ช่วยขยายประสบการณ์ในการ เข้าใจความหมายของคำได้กว้างขวางยิ่งขึ้น
3. นอกจากจะใช้ภาษาดีแล้วยังมีภาพช่วยในการที่จะให้เด็กเข้าใจเรื่องราวในแต่ละบท แต่ละตอน กับทั้งความเป็นเหตุเป็นผลอย่างสืบเนื่องอีกด้วย
4. การที่ฝึกอ่านเอง ทำความเข้าใจภาพเอง ดีกว่าการเรียนรู้ที่ต้องมีผู้บอก ผู้ฝึก หรือ ผู้บังคับให้อ่าน และเป็นทางหนึ่งที่เสริมสร้างนิสัยรักการอ่าน

หนังสือส่งเสริมการอ่าน จึงเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสาระหลากหลาย แต่เนื้อหาสาระนั้น มุ่งเน้นให้ผู้อ่านเกิดความเจริญงอกงามทางด้านสติปัญญา สังคม อารมณ์และจิตใจเป็นสำคัญ โดยเฉพาะ การปลูกฝังนิสัยรักการอ่านและสามารถนำเอาเรื่องราวต่างๆ เช่น ตำนานท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเรียบเรียงจัดทำเป็นหนังสือส่งเสริมการอ่าน โดยมีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับสภาพ

สังคม สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่ใกล้ตัวเด็ก เป็นการปลูกจิตสำนึกให้รู้สึกรักและเห็นคุณค่า ความสำคัญของท้องถิ่นของตนเอง

ลักษณะหนังสือส่งเสริมการอ่านที่ดี

หนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นการเขียนโดยจับเนื้อหาามาเพียงประเด็นใดประเด็นหนึ่ง แล้วแตกออกเป็นเรื่องราว เน้นที่ความสนุกสนาน และมุ่งส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะการอ่านปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้แก่เด็ก ประเด็นที่นำมาเขียนส่วนใหญ่จะเป็นคุณธรรมต่างๆ ที่หลักสูตรต้องการปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก หรือจุดเน้นในเนื้อหาวิชาใดวิชาหนึ่ง ซึ่งประเด็นที่นำมาแต่งนี้ใน 1 เล่มควรมีประเด็นเดียว ซึ่งมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงลักษณะต่างๆ ไปของหนังสือส่งเสริมการอ่าน ดังนี้

กุกยา แสงเดช (2545, 10) กล่าวถึงลักษณะต่างๆ ไปของหนังสือส่งเสริมการอ่าน คือ

1. มีภาพประกอบ หนังสือจะต้องมีภาพประกอบเนื้อหา โดยเฉพาะถ้าเป็นหนังสือสำหรับเด็กเล็ก จะมีภาพทุกหน้า สีและขนาดของภาพจะต้องเหมาะสมกับวัยและจิตวิทยา
2. การเขียนตัวอักษร ลักษณะของตัวอักษร ต้องเป็นไปตามรูปแบบที่ถูกต้อง และอ่านง่าย ขนาดและสีเหมาะสมกับวัยของเด็ก
3. ความยาวของเรื่อง ความยาวที่นิยมเขียนโดยทั่วไปคือ 16-24 หน้า และในแต่ละหน้าไม่ควรมียาวข้อความมากนัก เพราะความสนใจของเด็กจะมีในระยะสั้นๆ ถ้ายาวเกินไปเด็กจะเบื่อ

วินัย รอดจ่าย (2540, 12) ได้กล่าวถึงลักษณะหนังสือส่งเสริมการอ่านที่ดีควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีโครงเรื่องที่ตื่นเต้น สนุกสนาน น่าสนใจ
2. มีบทบรรยายที่เข้าใจง่าย เห็นภาพชัดเจน บทสนทนาช่วยให้รู้จักบุคลิกนิสัยตัวละครแต่ละตัวมากขึ้น
3. มีความสมจริง และมีเหตุผล
4. ภาพประกอบเรื่อง มีสีสันสดใส สวยงาม น่าสนใจ ชัดเจน

สรุปได้ว่า ลักษณะที่ดีของหนังสือส่งเสริมการอ่าน จะต้องเน้นรูปเล่ม เนื้อหา ภาษา และภาพประกอบที่สอดคล้องกัน และเหมาะสมกับเด็กในแต่ละวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องเป็นเรื่องที่เด็กสนใจ และเป็นความรู้ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ภูมิปัญญาในท้องถิ่น จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กสามารถเรียนรู้ ค้นคว้าด้วยตนเอง สร้างนิสัยรักการอ่านและมีความรู้ความเข้าใจในท้องถิ่นของตนเองอย่างถูกต้อง นำไปสู่การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมตามวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น

ประเภทของหนังสือส่งเสริมการอ่าน

หนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นหนังสือส่งเสริมประสบการณ์ประเภทหนึ่ง ซึ่งช่วยเสริมความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง อย่างเหมาะสมตามวัยของเด็ก ซึ่งได้มีนักการศึกษากล่าวถึงประเภทของหนังสือส่งเสริมการอ่านไว้ดังนี้

กุศยา แสงเดช (2545, 7) ได้จัดแยกประเภทหนังสือส่งเสริมการอ่านตามลักษณะ ดังนี้

1. หนังสือภาพ (Picture Books) หนังสือชนิดนี้มีรูปภาพ เป็นส่วนอธิบายเรื่อง เหมาะกับเด็กเล็กที่ยังอ่านหนังสือไม่ได้ แต่เด็กสามารถอ่านเรื่องจากภาพได้ จะมีภาพชัดเจนถูกต้อง ความหมายของเนื้อเรื่องแจ่มชัด ภาพและเนื้อเรื่องมีความสำคัญเท่ากัน เนื้อเรื่องมักจะเป็นเรื่องบันเทิงคดี

2. หนังสือนิทานภาพ หรือหนังสือภาพประกอบเรื่อง (Picture Storybooks) หนังสือชนิดนี้ จะมีตัวละคร แสดงบทบาทไปตามเนื้อเรื่อง โดยใช้ภาพประกอบ ซึ่งจะมีภาพประกอบเรื่องมากกว่าหนังสือภาพ

3. บทกลอนกล่อมเด็ก (Nursery Rhymes) เป็นบทกลอนที่ผูกคำให้สัมผัสคล้องจองกัน ไม่มีลักษณะบังคับซับซ้อน จะมี 3 หมวด คือ บทเห่เด็ก บทปลอบเด็ก และบทเด็กเล่น โดยมากมักจะใช้ถ้อยคำที่อ่อนหวาน ไพเราะจับใจ

4. หนังสือสารคดีหรือความรู้ทั่วไป (Non – fiction) เป็นหนังสือที่ให้ความรู้ และข้อเท็จจริงแก่เด็ก มีเนื้อหาเป็นความรู้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์สำหรับตนเองได้ และสนองความสนใจในเฉพาะด้าน เช่น หนังสือประวัติศาสตร์ วรรณคดี การใช้ภาษา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ การทดลองต่างๆ ภูมิศาสตร์และการท่องเที่ยว

5. หนังสือนิทาน คือ เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมา เป็นที่ชื่นชอบของเด็กทุกเพศทุกวัย หนังสือนิทานมีหลายประเภท เช่น นิทานพื้นบ้าน นิทานเกี่ยวกับสัตว์ พืชได้ นิทานไม่รู้จบ นิทานตลกขบขัน นิทานอธิบายเหตุ นิทานปรัมปรา เทพนิยาย

6. หนังสือการ์ตูน การ์ตูนมีอิทธิพลต่อเด็ก เพราะสามารถให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ตื่นเต้น ติดตาม เข้าใจเรื่องได้ง่ายสามารถโน้มน้าวความสนใจเด็กๆ ได้ดีและโดยธรรมชาติเด็กชอบเลียนแบบจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว หนังสือการ์ตูนทำให้เด็กอ่านหนังสือแตกฉาน ได้แก่งคิดคิด สอนใจและมีความรู้ในเรื่องต่างๆ

7. หนังสือนวนิยายสำหรับเด็ก (Novels) เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ โดยใช้ตัวละคร

ที่อาจเป็นเด็ก มีการสนทนาโต้ตอบกัน มีการกำหนดฉากและสิ่งแวดล้อมเพื่อแสดงอุปนิสัย และพฤติกรรมของตัวละคร มีการสอดแทรกความคิดเห็น โดยผ่านตัวละคร เช่น นวนิยายเกี่ยวกับชีวิตจริง นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ฆงญกัษ การสืบสวนและจินตนาการ

8. หนังสืออ้างอิงสำหรับเด็ก เป็นหนังสือที่ช่วยในการเรียนและการค้นคว้า ตลอดจนช่วยตอบคำถามที่เด็กอยากรู้ เรื่องที่นำเสนอต้องเชื่อถือได้ การเรียบเรียงเนื้อหาสาระต่างๆ ต้องคำนึงถึงความสะดวกของเด็กเป็นสำคัญ เช่น มีการเรียงลำดับ มีดัชนีสำหรับค้นเรื่องต่างๆ อย่างละเอียด ให้ความสะดวกในการค้นคว้าเพิ่มเติมทั้งในเล่มและจากเล่มอื่นที่เกี่ยวข้อง หนังสืออ้างอิงสำหรับเด็กมีหลายประเภท เช่น พจนานุกรม สารานุกรม หนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับชีวประวัติ หนังสือที่ให้ความรู้ทางภูมิศาสตร์

9. วารสารและหนังสือพิมพ์ เด็กควรได้มีโอกาสอ่านวารสารและหนังสือพิมพ์ เพื่อจะได้ทราบเหตุการณ์ ความเป็นไปของทั่วโลก

สรุปได้ว่าประเภทของหนังสือส่งเสริมการอ่านที่เหมาะสมสำหรับเด็กนั้นจะต้องมีรูปภาพที่สดใส มีบทสนทนาโต้ตอบ และเนื้อหาที่เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน ให้ข้อคิดเตือนใจ

ลักษณะทั่วไปของหนังสือส่งเสริมการอ่าน

ในการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน นั้นผู้สร้างจะต้องคำนึงถึง ความสอดคล้องหลายๆ ประการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหนังสือส่งเสริมการอ่านซึ่งได้มีนักการศึกษากล่าวถึงลักษณะทั่วไปของหนังสือส่งเสริมการอ่านไว้ ดังนี้

กรมวิชาการ (2544, 76) ได้กำหนดขนาดตัวอักษรในการเขียนหนังสือสำหรับเด็ก ระดับชั้นต่างๆ ดังนี้

ระดับก่อนวัยเรียน ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ใช้ตัวอักษรขนาด 30 พอยต์

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ประมาณ 24 พอยต์

ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 ประมาณ 18-20 พอยต์

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประมาณ 16 พอยต์

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ประมาณ 14 พอยต์

จินตนา ไบกาซูยี (2542 ข, 17) ได้กล่าวถึงขนาดตัวอักษรและการเลือกใช้ตัวอักษรในการสร้างหนังสือสำหรับเด็กไว้ ดังนี้

เด็กระดับช่วงชั้นที่ 1 ใช้ตัวอักษรขนาด 32-28 พอยต์ เด็กระดับช่วงชั้นที่ 2 ใช้ตัวอักษรขนาด 20-18 พอยต์ ส่วนการเลือกชนิดของตัวอักษร ไม่ควรใช้ตัวอักษรประดิษฐ์บรรจง ให้ใช้ตัวอักษรที่อ่านง่ายและชัดเจน

ขนาดตัวอักษรและชนิดของตัวอักษร มีความสำคัญต่อการใช้สายตาของเด็ก เด็กยิ่งเล็กต้องใช้ขนาดตัวอักษรใหญ่ ถ้าเด็กโตใช้ใช้ขนาดตัวอักษรเล็กลง

ภาพตามหลักสากลหนังสือสำหรับเด็กจะต้องมีภาพประกอบ ดังนั้นหนังสือสำหรับเด็กจึงมีลักษณะเป็นหนังสือภาพ เพราะ ภาพทำให้เด็กสนใจหนังสือเล่มนั้นๆ ช่วยให้เด็กเพลิดเพลิน

ภาพประกอบหมายถึง ภาพที่ใช้เพิ่มเติมในหนังสือ เพื่ออธิบายเรื่องราวให้ชัดเจน และเพื่อตกแต่งให้สวยงาม มีทั้งชนิดภาพสีและภาพขาวดำ

ขนาดตัวอักษร และการเลือกใช้ตัวอักษร

การเลือกใช้นขนาดตัวอักษรขึ้นอยู่กับปริมาณของเนื้อหา ความยาวของเรื่อง รูปเล่มของหนังสือ และวัยของผู้อ่าน

สนิท สัตโยภาส (2547: 43) ได้กล่าวถึงการใช้ภาพประกอบในการสร้างหนังสือว่ามีความสำคัญ เพราะทำให้เนื้อเรื่องมีชีวิตชีวา ช่วยให้เกิดความสนใจ อยากดู อยากอ่าน และต้องเป็นภาพที่ดูง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน และสอดคล้องกับเนื้อหา สีของภาพต้องสด มีความสวยงาม แสดงถึงจุดเด่นของเรื่อง เห็นอาการเคลื่อนไหวที่เป็นธรรมชาติ ขนาดของภาพต้องมีความเหมาะสมกับวัย คือนักเรียนอนุบาลชอบภาพเต็มหน้า นักเรียนช่วงชั้นที่ 1 ชอบภาพขนาด $\frac{3}{4}$ นักเรียนช่วงชั้นที่ 1-2 ชอบภาพขนาด $\frac{1}{2}$ ถึงขนาด $\frac{1}{4}$ ส่วนนักเรียนช่วงชั้นที่ 3-4 ภาพประกอบมีขนาดเล็กลงได้

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าลักษณะทั่วไปของหนังสือส่งเสริมการอ่านมีส่วนสำคัญๆที่จะสามารถช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ได้ดียิ่งขึ้นประกอบด้วย รูปแบบของหนังสือ ภาพประกอบ และขนาดของตัวหนังสือ

การจัดทำภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก

ภาพประกอบจัดเป็นส่วนประกอบสำคัญหนึ่งที่สำคัญในการสร้างหนังสือ เพราะเด็กให้ความสนใจและรู้สึกสนุกสนาน เพลิดเพลินกับการดูภาพประกอบควบคู่ไปกับการอ่านเรื่องราวในหนังสือ ภาพประกอบจะเร้าความสนใจให้เด็กติดตามเนื้อเรื่องและอธิบายเรื่อง ได้ชัดเจนขึ้น ช่วยทำให้เด็กเข้าใจในการอ่านมากขึ้น โดยเฉพาะภาพหน้าปกจะดึงดูดความสนใจให้เด็กหยิบอ่านและติดตามเนื้อเรื่องภายในเล่มเป็นอย่างดี ดังที่นักการศึกษาได้กล่าวถึงการจัดทำภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก ดังนี้

เกริก ยूनพันธ์ (2542, 25-31) ได้อธิบายหน้าที่และบทบาทของภาพประกอบในหนังสือเด็ก ดังนี้

หน้าที่และบทบาทของภาพประกอบหนังสือ คือ

1. ช่วยอธิบายและเสริมเนื้อเรื่องให้ชัดเจนยิ่งขึ้น
2. ช่วยดึงดูดความสนใจของเด็กให้สนใจหนังสือมากขึ้น
3. ช่วยให้จุดมุ่งหมายของหนังสือตรงตามจุดมุ่งหมายของผู้จัดทำ
4. ช่วยจุดประกายและสร้างจินตนาการสำหรับเด็ก
5. ช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความประณีตและรักความสวยงาม

ลักษณะของภาพประกอบที่เด็กชอบ

1. เด็กเด็กชอบภาพประกอบลายเส้นที่ไม่ซับซ้อน เมื่อเด็กโตขึ้น ภาพประกอบที่เด็กชอบจะมีลักษณะที่ซับซ้อนมากขึ้น
2. ใช้ภาพวาด ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ
 - 2.1 ภาพวาดเหมือนจริง เป็นภาพวาดที่วาดให้มีรูปร่างลักษณะเหมือนของจริง เช่น ภาพนางในวรรณคดี ภาพทิวทัศน์ เป็นต้น
 - 2.2 ภาพการ์ตูน เป็นภาพที่วาดในลักษณะการ์ตูนของเด็กๆ เช่น ภาพสัตว์ ภาพคน
 - 2.3 ใช้ภาพประดิษฐ์ การประดิษฐ์ทำได้หลายวิธี เมื่อทำการประดิษฐ์แล้วนำมาตกแต่งให้เป็นเรื่องราว แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นภาพประกอบในหนังสือ

ขนาดของหนังสือสำหรับเด็ก

รูปเล่มหนังสือนั้นมีหลายขนาดด้วยกัน ในการจัดทำหนังสือสำหรับเด็กนั้นต้องคำนึงถึงรูปเล่มที่เหมาะสม ซึ่ง จินตนา ไบกาซูยี (2542 ข, 17-19) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปเล่มหนังสือไว้ว่า หนังสือสำหรับเด็กควรมีขนาดกะทัดรัด ไม่ใหญ่ กว้างหรือยาวหรือเล็กเกินไป เพราะเด็กจะถือหนังสือไม่ถนัด อีกทั้งกลัมน้ำหนักและนิ้วมือยังไม่แข็งแรงพอจะรับของหนักหรือของใหญ่มากเกินไป หนังสือสำหรับเด็กวัยเริ่มเรียนและวัยประถมศึกษาตอนต้นจำนวนหน้าควรอยู่ระหว่าง 8-16, 8-24 หน้า (ขนาดแปดหน้ายก) เด็กวัยประถมศึกษาตอนปลาย ประมาณ 16-32 หน้า (ขนาดแปดหน้ายก) หรือ 16-48 หน้า (ขนาดสิบหกหน้ายก)

ขนาดหนังสือขึ้นอยู่กับจำนวนคำด้วย หนังสือสำหรับเด็กเล็กจะใช้คำประมาณ 100-200 คำ หนังสือเด็กโตใช้คำประมาณ 1,000-3,000 คำ วัยรุ่นใช้คำไม่เกิน 5,000 คำ รูปทรงที่นิยมของหนังสือเป็นทรงสี่เหลี่ยม รูปแบบของหนังสืออาจแสดงออกในลักษณะต่างๆ เช่น สี่เหลี่ยม พับคล้าย ซ้อนกัน เป็นแผ่นร้อยรู หรือออกแบบเป็นรูปสัตว์ ผลไม้ เครื่องใช้ ทรงกลม ขนาดรูปเล่มที่นิยมกัน ได้แก่

1. ขนาดพ็อกเก็ตบุ๊ก ขนาดสิบหกหน้ายกเล็ก (ขนาดเล็ก) 13×18.5 เซนติเมตร
2. ขนาดสิบหกหน้ายก (ขนาดกลาง) 18.5×21 เซนติเมตร
3. ขนาดแปดหน้ายก (ขนาดใหญ่) 18.5×26 เซนติเมตร
4. ลักษณะของรูปเล่มแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ
 - 4.1 รูปเล่มแนวตั้ง
 - 4.2 รูปเล่มแนวนอน
 - 4.3 รูปเล่มที่มีลักษณะพิเศษ คือ รูปเล่มที่มีลักษณะสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง

ภายในเล่ม

การประเมินคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน

การประเมินคุณภาพของหนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นขั้นตอนหนึ่งของการวิเคราะห์หนังสือ คือการให้บรรดาธิบายในแง่ต่างๆ เกี่ยวกับลักษณะของหนังสือที่น่าวิเคราะห์ โดยใช้เกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งอย่างไม่มีอคติ ซึ่งได้มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงการประเมินคุณภาพของหนังสือไว้ ดังนี้

กรมวิชาการ (2543, 78) ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินค่าหนังสือสำหรับเด็ก ซึ่งครอบคลุม 4 ประเด็น ได้แก่ เนื้อเรื่อง ภาษา ภาพประกอบ รูปเล่ม ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียดในการพิจารณา ดังนี้

เนื้อเรื่อง ด้านความสนุกสนาน ตื่นเต้น ตัวละคร การให้ความรู้เรื่องของธรรมชาติ การพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ สังคม การส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การส่งเสริมให้ผู้อ่าน มีประสบการณ์ ความเหมาะสมของเนื้อเรื่อง

ภาษา ด้านการใช้ภาษาสุภาพเหมาะสมกับวัยของผู้อ่านและการใช้ภาษาส่งเสริมจินตนาการของผู้อ่าน

ภาพประกอบ ด้านความเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน ความเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง และภาพเร้าความสนใจของผู้อ่าน ปริมาณของภาพประกอบที่เหมาะสมกับวัยและเนื้อเรื่อง

รูปเล่ม ด้านคุณภาพความแข็งแรงของปก รูปเล่มเร้าความสนใจ ออกแบบปกเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร สีและการพิมพ์ คุณภาพของกระดาษ ความเหมาะสมและความน่าสนใจของการจัดหน้า

ถวัลย์ มาศจรัส (2546, 404) ได้กล่าวถึงเกณฑ์พิจารณาคุณภาพต้นฉบับของหนังสือ เพื่อให้ผู้ผลิตใช้เป็นแนวทางในกระบวนการตรวจสอบคุณภาพของหนังสือ ไว้ 4 ด้าน คือ

1. เนื้อหา

1.1 สอดคล้องกับหลักการ จุดหมาย สาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2 ถูกต้องตามหลักวิชาและเป็นปัจจุบัน

1.3 ยากง่ายเหมาะกับช่วงชั้น

1.4 มีความยาวและเนื้อหาพอเหมาะ

1.5 มีแหล่งอ้างอิงค้นคว้าหรือบรรณานุกรม

1.6 ไม่ขัดต่อความมั่นคงและศีลธรรมอันดีงาม

2. ด้านการนำเสนอเนื้อหา

- 2.1 มีรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาที่เหมาะสมและน่าสนใจ
- 2.2 เสนอเนื้อหาที่ส่งเสริมการอ่าน เพิ่มพูนทักษะการคิด

3. ด้านการใช้ภาษา

- 3.1 สื่อความหมายชัดเจน
- 3.2 ถูกต้องตามหลักการ
- 3.3 ใช้ภาษาเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
- 3.4 ใช้ศัพท์เฉพาะถูกต้อง

4. ด้านการใช้ภาพประกอบ

- 4.1 ถูกต้อง ชัดเจนและเป็นปัจจุบัน
- 4.2 เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหา
- 4.3 มีรูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจ
- 4.4 ช่วยให้เข้าใจเนื้อหาชัดเจน

สรุปได้ว่า หลักเกณฑ์การประเมินหาคุณค่าของหนังสือสำหรับเด็ก มีประโยชน์ในการพัฒนาหนังสือที่สร้างขึ้นเป็นอย่างมาก เพราะว่าเป็นเกณฑ์ที่กำหนดคุณค่าและทำให้ทราบข้อบกพร่องในการจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก และเพื่อให้เป็นหนังสือที่ใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน ที่มีคุณค่าแก่การศึกษาและมีความเหมาะสมสำหรับเด็ก จึงควรศึกษาและทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้าน

ความหมายของนิทานพื้นบ้าน

นิทานนับว่าเป็นมุขปาฐะที่บรรพบุรุษปู่ย่าตายายได้เล่าสืบทอดกันมาชั่วลูกชั่วหลาน มีทั้งเรื่องที่เกิดขึ้นจริงและเรื่องที่เหนือธรรมชาติ ซึ่งจุดมุ่งหมายในการเล่านิทานก็เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน ซึ่งได้มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงความหมายของนิทานพื้นบ้าน ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2542, 588) ได้ให้ความหมายของนิทานไว้ว่า นิทาน (น.) เรื่องที่เล่ากันมา เช่น นิทานชาดก นิทานอีสป

นิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน โดยไม่ปรากฏชื่อผู้เล่า ในขณะที่เล่าต่อกันไปนั้นก็อดไม่ได้ที่จะแต่งเติมเสริมต่อตามอารมณ์ ความรู้สึก และความคิดเห็นของตนเองซึ่งทำให้นิทานเป็นไปได้อีกหลายทางเช่น การติดต่อกับชาย การศึกษา การสงคราม

นิทานพื้นบ้านทุกชาติ มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ แสดงอารมณ์ ความเชื่อ ความคิด และจินตนาการของคนในสมัยก่อนคนโบราณผูกเรื่องนิทานพื้นบ้านขึ้นเพื่ออธิบายเหตุการณ์ อธิบายต้นกำเนิดของสิ่งต่างๆ และใช้เป็นตัวอย่างในการสอนศีลธรรม ดังนั้นนิทานพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตชีวิตของชาวบ้านในท้องถิ่น รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ (กิ่งแก้ว อัคราการ, 2519, 12; ผาสุก มุททเมธา, 2540, 9-10 ; อัญชลี เตชะโกมล, 2540, 66)

พิมพ์ประไพ ธีวรงค์ (2542, 34) กล่าวถึงความหมายของนิทานสรุปได้ว่า นิทาน หมายถึง เรื่องเล่าหรือเรื่องที่แต่งขึ้นเพื่อมุ่งให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแต่บางครั้งก็สอดแทรกคติเพื่อสอนคนในการดำรงชีวิต

เกริก ยूनพันธ์ (2543, 20) ได้ให้ความหมายของนิทานพื้นบ้านว่า เป็นนิทานที่เล่าตกทอดกันมา เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตำนานพื้นบ้าน ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น ภูเขา ทะเล แม่น้ำ เรื่องราวของโบราณวัตถุที่มีเหตุที่มาของการสร้าง

เสาวนีย์ กลับส่ง (2547, 73) ได้ให้ความหมายของนิทานไว้ว่า นิทาน หมายถึงเรื่องราวที่ถ่ายทอดต่อกันมา โดยอาศัยการเล่าปากต่อปาก เพื่อมุ่งให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนานแต่มีคติสอนใจให้คนเป็นคนดีและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

อรชร วงศ์ษา (2548, 105) ได้ให้ความหมายของนิทานไว้ว่า นิทาน หมายถึงเรื่องเล่าต่อกันมา มีทั้งไม่มีลายลักษณ์อักษร และมีลายลักษณ์อักษร เนื้อเรื่องอาจจะสั้นหรือยาวก็ได้

จากที่นักการศึกษาได้กล่าวถึงความหมายของนิทานจึงสรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้าน หมายถึงเรื่องราวที่เล่าต่อกันมา ไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จากบุคคลที่จดจำเรื่องราวหรือปรุงแต่งขึ้นเพื่อมุ่งให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน และสอดแทรกคติสอนใจแก่บุตรหลาน ซึ่งส่วนใหญ่เนื้อหาหรือเรื่องราวที่เล่ามักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ดังนั้นจึงเรียกรวมๆ ว่านิทานพื้นบ้าน

ลักษณะของนิทานพื้นบ้าน

จากความหมายของนิทานพื้นบ้านทำให้มีนักการศึกษาได้มีการจัดหมวดหมู่ของนิทานพื้นบ้านออกเป็นประเภทตามลักษณะต่างๆ ดังนี้

วิเชียร เกษประทุม (2542, 3-4 อ้างถึงใน รุ่งวนา สุดจิตต์, 2545, 14-16) แบ่งนิทานพื้นบ้านออกเป็น 4 แบบ ดังนี้

1. แบ่งนิทานตามเขตพื้นที่ (Area) เป็นการแบ่งโดยอาศัยเขตแดนทางภูมิศาสตร์

เป็น 12 เขตใหญ่ๆ คือ เขตอินเดีย เขตประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม เขตชาวยิวในเอเชียไมเนอร์ เขตประเทศสลาวิก เขตรัฐต่างๆ ในแถบตะวันออกเฉียงของทะเลบอลติก (ฟินแลนด์ เอสโตเนีย ลัตเวีย และลิทัวเนีย) เขตแหลมสแกนดิเนเวีย เขตของชนชาติที่พูดภาษาเยอรมัน เขตประเทศฝรั่งเศส เขตประเทศสเปนและโปรตุเกส เขตประเทศอิตาลี เขตประเทศอังกฤษ เขตประเทศสกอตแลนด์ และไอร์แลนด์

2. แบ่งตามรูปแบบของนิทาน (Form) แบ่งได้ 5 ประเภท ดังนี้

2.1 นิทานปรัมปรา (Fairy Tale) มีลักษณะเป็นเรื่องก่อนข้างยาว มีสารัตถะหลายสารัตถะ มีฉากในฝัน ไม่บอกสถานที่เด่นชัด เนื้อเรื่องประกอบด้วยอภินิหารที่ปาฏิหาริย์ ตัวเอก เป็นผู้มีความสมบัติพิเศษ เช่น เป็นผู้มีอำนาจ มีบุญ หรือฤทธิ์เดช สามารถเอาชนะศัตรูหรืออุปสรรคใดๆ ทั้งหมดในบั้นปลาย

2.2 นิทานท้องถิ่น (Legend) มีขนาดสั้นกว่านิทานปรัมปรา มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี โศกกลาง หรือคตินิยมอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นพื้นฐานของคนแต่ละท้องถิ่น แม้จะเป็นเรื่องแปลกพิสดาร หรือพ้นวิสัยความเป็นจริงไปบ้าง แต่ก็ยังเชื่อกันว่าเรื่องเหล่านั้นเกิดขึ้นจริง มีเค้าความจริง มีตัวละครจริง มีสถานที่เกิดจริงที่กำหนดแน่นอน นิทานท้องถิ่นอาจจำแนกออกได้ ดังนี้

2.2.1 นิทานอธิบาย เป็นนิทานที่อธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ของธรรมชาติ

2.2.2 นิทานเกี่ยวกับความเชื่อต่างๆ เช่น โศกกลาง เรื่องผี ตลอดจนเรื่องเกี่ยวกับไสยศาสตร์

2.2.3 นิทานเกี่ยวกับสมบัติที่ฝังไว้

2.2.4 นิทานวีระบุรุษ เป็นเรื่องที่กำลังถึงคุณธรรม ความฉลาด ความสามารถ และความกล้าหาญของบุคคล ซึ่งส่วนมากเป็นวีระบุรุษภายในชาติหรือภายในท้องถิ่น

2.2.5 นิทานคติสอนใจ เป็นเรื่องสั้นๆ ไม่สมจริง มีเจตนาจะสอนความประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่ง

2.2.6 นิทานเกี่ยวกับนักบวชต่างๆ เป็นเรื่องอภินิหารของผู้บวชที่เจริญภาวนาจนมีญาณแก่กล้า มีฤทธิ์พิเศษ

2.3 นิทานเทพนิยาย (Myth) หมายถึงนิทานที่มีเทวดา นางฟ้า เป็นตัวละครในเรื่องนั้น เช่น พระอินทร์ หรือเป็นแต่เพียงกึ่งเทวดา เช่น เจ้าป่าเจ้าเขา เจ้าแม่ต่างๆ และมักจะมีส่วนสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนา

2.4 นิทานเรื่องสัตว์ (Animal Tale) มีตัวละครในเรื่องเป็นสัตว์ป่า สัตว์บ้าน และบางเรื่องมีคนเกี่ยวข้องกับอยู่ด้วย ไม่ใช่มีแต่สัตว์ล้วนๆ แบ่งย่อยออกเป็น 2 ประเภท

2.4.1 นิทานประเภทสอนคติธรรม (Fable) ต่างจากนิทานคติสอนใจตรงที่ว่า นิทานประเภทนี้ตัวเอกของเรื่องจะต้องเป็นสัตว์เสมอ

2.4.2 นิทานประเภทเล่าซ้ำแล้วไม่รู้จบ (Cumulative Tale) นิทานชนิดนี้มีเรื่องและวิธีการเล่าเป็นแบบเฉพาะมีการเล่าซ้ำวนหรือไม่รู้จบ

2.5 นิทานตลกขบขัน (Jest) เป็นเรื่องสั้นๆเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ อาจเป็นเรื่องของความงอแง กลโกง การแกล้ง การแสดงปฏิกิริยาไหวพริบ เป็นต้น

3. แบ่งตามชนิดของนิทาน (Type Index)

4. แบ่งนิทานตามอนุภาค (Motif-index)

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2518, 99-100) ได้อธิบายลักษณะของนิทานพื้นบ้านที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้ว ไม่ใช่ร้อยกรอง
2. เล่ากันด้วยปากสืบกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ต่อมาในระยะหลังเมื่อการเขียนเจริญขึ้น ก็อาจเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า
3. ไม่ปรากฏว่าผู้เล่าดั้งเดิมนั้นเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นของเก่า ฟังมาจากผู้เล่า ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญยิ่งในอดีตอีกต่อหนึ่ง

เจือ สตะเวทิน (2527, 46) ได้พูดถึงลักษณะของนิทานพื้นบ้านไว้ ดังนี้

1. ต้องเป็นเรื่องเก่า
2. ต้องเล่าด้วยภาษาร้อยแก้ว
3. ต้องเล่าด้วยปากมาก่อน
4. ต้องแสดงความคิดความเชื่อของชาวบ้าน
5. เรื่องจริงที่มีคติแก่นับอนุโลมเป็นนิทาน เช่น มะกะโท เป็นต้น

สรุปได้ว่า ลักษณะของนิทานพื้นบ้าน เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่เล่าต่อๆ กันมา ด้วยปาก โดยใช้คำธรรมดาเป็นร้อยแก้ว และไม่ทราบว่าเป็นผู้เล่า

อนุภาคของนิทานพื้นบ้าน

อนุภาค (Motif) หมายถึง องค์ประกอบที่เล็กที่สุด ซึ่งพบได้เสมอในนิทานพื้นบ้าน มักเป็นสิ่งที่เด่นหรือแปลกและสะดุดตาไม่ใช่เรื่องธรรมดาสามัญ แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ (วิเชียร เกษประทุม, 2550, 13)

1. ตัวละคร ได้แก่ ตัวละครที่มีลักษณะแปลกหรือพิเศษด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ฐานะ รูปร่าง นิสัย ตัวละครที่จัดเป็นอนุภาคจึงอาจเป็นเทวดา สัตว์ประหลาด แม่มด ยักษ์ นางฟ้า แม่เลี้ยง ใจร้าย ลูกคนสุดท้าย แมวพูดได้ เด็กอยู่ในหอยสังข์ เป็นต้น
2. วัตถุหรือสิ่งของ ซึ่งมีลักษณะเด่นหรือแปลก เช่น ตะเกียงวิเศษ คาบวิเศษ พรหมวิเศษ บ้านทำด้วยขนมปัง ต้นโพธิ์ทอง รวมทั้งประเพณีและความเชื่อแปลกๆ เช่น การเลือกคู่ด้วยการเลี้ยง พวงมาลัย การฆ่าลูกบวงสรวงเทพเจ้า
3. เหตุการณ์หรือพฤติกรรม ซึ่งมีลักษณะเด่นหรือพิเศษ เช่น การแปลงร่าง การสาป น้ำท่วมโลก นกประหลาดจับคนกินทั้งเมือง

สรุปได้ว่าอนุภาคของนิทานพื้นบ้านคือส่วนประกอบที่เล็กที่สุดที่เป็นจุดสนใจ หรือ มีความพิเศษ ที่ทำให้นิทานเรื่องนั้นๆ เป็นที่สนใจของผู้อ่านมากขึ้นนั่นเอง

กฎหมายนิทานพื้นบ้าน

ในการแต่งนิทานพื้นบ้านนั้นนอกจาก ในส่วนที่เป็นอนุภาคของนิทานที่เป็นส่วนประกอบ ที่สำคัญของนิทานแล้ว กฎของนิทานพื้นบ้านก็นับว่ามีส่วนสำคัญที่ทำให้นิทานพื้นบ้านมีคุณสมบัติ พิเศษแตกต่างจากนิทานทั่วไป ได้มีนักการศึกษากล่าวถึงกฎหมายนิทานพื้นบ้าน ดังนี้

วิเชียร เกษประทุม (2542, 14-15 ; อ้างถึงใน รุ่งวนา สุจิตต์ 2545, 19-20)

ศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายนิทานพื้นบ้านพบว่า เอกเซล โอลริค (Axcel Olrik) นักคติชนวิทยาชาวเดนมาร์ก เป็นผู้เสนอข้อสังเกตที่ได้จากการศึกษานิทานพื้นบ้าน ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1. กฎของการเริ่มเรื่องและกฎของการจบเรื่อง (Law of Opening and Law of Closing) เนื้อเรื่องจะเริ่มจากภาวะที่สงบ ไปสู่เหตุการณ์ที่เป็นอุปสรรคต่างๆ มีการต่อสู้ และแก้ปัญหา และในตอนจบเรื่องนั้น เหตุการณ์จะคลี่คลายไปสู่ภาวะปกติก่อนจึงยุติ
2. กฎแห่งการซ้ำ (Law of Repetition) ส่วนมากมักจะยึดจำนวน 3 ไม่ว่าจะเป็นตัวละครหรือสิ่งของหรือการกระทำ เช่น ชายหนุ่มหลงเข้าไปในที่อยู่ของยักษ์ถึง 3 วัน แต่ละวันก็ฆ่า ยักษ์ 3 คน บางครั้งก็ซ้ำ 7 เช่น มีลูกสาว 7 คน เดินทาง 7 วัน 7 คืน ฆนูลันทีละ 7 ดอก เป็นต้น

2. กฎแห่งละคร 2 ตัวในหนึ่งฉาก (Law of Two to a Scene) ในฉากหนึ่งๆ ของนิทานพื้นบ้าน มักจะมีตัวละครที่มีบทบาทสำคัญอยู่เพียงสองตัว ตัวละครอื่นๆ อาจเป็นเพียงตัวประกอบ

4. กฎแห่งการแตกต่างแบบตรงกันข้าม (Law of Contrast) นิทานพื้นบ้านมักสร้างตัวละครที่มีลักษณะแตกต่างกันอย่างเห็น ได้ชัดแบบตรงกันข้าม เช่น มีคนใจดีกับคนใจร้าย มีคนยากจนกับคนร่ำรวย หรือมีคนแข็งแรงกับคนอ่อนแอ เป็นต้น

5. กฎของฝาแฝด (Law of Twin) อาจหมายถึงพี่น้องที่เป็นฝาแฝดหรือไม่ก็ได้ ถ้าฝาแฝดหรือพี่น้องสองคนประสบความสำเร็จทุกอย่างก็มักจะปรองดองกันดี แต่ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ค้ำขึ้นมาก็จะเป็นศัตรูกัน บางทีกฎข้อนี้ยังครอบคลุมไปถึงตัวละครที่มีบทบาทใกล้ชิดหรือเป็นเพื่อนกันก็ได้

6. กฎของความสำคัญของตำแหน่งต้นและตำแหน่งท้าย (The Importance of Initial Final Position) ถ้าตัวละครเป็นพี่น้องหลายๆคน นิทานพื้นบ้านมักกล่าวถึงผู้อาวุโสมากที่สุดก่อน แต่จุดสนใจหรือความสำคัญมักเน้นที่น้องคนสุดท้าย เช่น เรื่องสังข์ทอง พระสุธนมโนราห์ และเรื่องนางสิบสอง ซึ่งมักจะเห็นว่านางเอกเป็นน้องคนสุดท้าย

7. กฎของการสร้างเรื่องเชิงเดี่ยว (Single-stranded) โครงเรื่องของนิทานพื้นบ้านไม่ซับซ้อนดำเนินไปเรื่อยๆ ไม่มีการละทิ้งตัวละครที่เป็นทำหน้าที่เป็นตัวดำเนินเรื่อง

8. กฎของการสร้างแบบสร้าง (Patterning) ในนิทานพื้นบ้านมักมีวิธีดำเนินบทบาทของตัวละคร หรือคำพูดที่เป็นแบบเดียวกันซ้ำกันอยู่ในเรื่อง เช่น พระเอกเดินทางไปฆ่ายักษ์วันละตน โดยพูดกับยักษ์ด้วยถ้อยคำเหมือนกัน แล้วก็ฆ่าด้วยธนูเหมือนกัน เป็นต้น

9. ฉากประทับใจ (Tableaux Scenes) ในนิทานพื้นบ้านมักจะมีตอนหนึ่งหรือหลายตอนซึ่งเป็นการบรรยายภาพที่น่าสนใจ อาจเป็นฉากการต่อสู้หรือฉากแสดงความรักอย่างดูดีมีซาบซึ้ง

10. เรื่องของความสมเหตุสมผล (Logic) เหตุการณ์ในนิทานพื้นบ้านมีความสมเหตุสมผลอยู่ในตัวเอง เช่น พระเอกถูกฆ่าตาย และพระอินทร์มาชุบชีวิตให้ฟื้นขึ้นมา ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสมเหตุสมผล เพราะพระอินทร์ถือเป็นผู้มีฤทธิ์มีอำนาจพิเศษ

11. เรื่องเอกภาพ (Unity of Plot) ในนิทานพื้นบ้านเหตุการณ์ที่นำมาสนับสนุนโครงเรื่องใหญ่และเน้นให้เห็นความสัมพันธ์ของตัวละครอย่างเด่นชัด

12. การเพ่งจุดสนใจจะเน้นที่ตัวละครเอกเพียงตัวเดียว (Concentration on a Leading character) นิทานพื้นบ้านจะมีการบรรยายถึงตัวละครเอก และพฤติกรรมของตัวละครเอก โดยเน้น

มากกว่าตัวอื่นๆ อย่างมากมาย เช่น เรื่อง ปลาบู่ทอง จะเห็นว่ามิโครเรื่องเกี่ยวกับนางเอกโดยตลอด
 ดังนี้คือ แม่นางเอกถูกฆ่า นางเอกถูกแม่เลี้ยงรังแก แม่ซึ่งตายไปมากอยช่วยเหลือนางเอก นางเอก
 ได้แต่งงานกับเจ้าชาย นางเอกถูกหลอกหลวงกลั่นแกล้งจนเสียชีวิต มีผู้ช่วยเหลือนางเอก นางเอก
 ได้กลับมาอยู่ร่วมกับเจ้าชายอีก

จากกฎของนิทานที่นักการศึกษาได้กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า เป็นรูปแบบ หรือ
 ลักษณะเฉพาะของนิทานพื้นบ้านที่มักจะพบเห็นหรือเกิดขึ้นในการดำเนินเรื่องของนิทานพื้นบ้าน
 และเป็นจุดสำคัญที่ทำให้การดำเนินเรื่องของนิทานพื้นบ้านเข้มข้นและชวนติดตาม

คุณค่าของนิทานพื้นบ้าน

จากการที่ศึกษาถึงความหมายของนิทานพื้นบ้าน และประเภทของนิทานพื้นบ้าน ทำให้เรา
 ทราบถึงคุณค่าและความสำคัญของนิทานพื้นบ้านว่า เป็นเรื่องราวที่ทรงไว้ซึ่งคุณค่า
 ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ซึ่งได้มีนักการศึกษากล่าวถึงคุณค่าของนิทานพื้นบ้านไว้ ดังนี้

กรมวิชาการ (2544, 52) ได้กล่าวถึงคุณค่าของนิทานพื้นบ้านพอสรุปได้ คือ

1. นิทานตลก เป็นเรื่องอารมณ์ขัน เนื้อเรื่องเป็นเรื่องล้อเลียนบุคคล เรื่องเหลือชื่อ
 มีคุณค่าด้านความบันเทิง บางเรื่องก็ให้ข้อคิด

2. นิทานประจำถิ่น ได้แก่ นิทานที่เกี่ยวกับสถานที่ ที่ปรากฏในนิทานนั้นๆ เช่น
 กล่าวถึงบ้าน การต่อสู้ของวีรบุรุษ การอพยพตั้งถิ่นฐาน มีคุณค่าในด้านความบันเทิง ก่อให้เกิดความรัก
 ความผูกพันกับท้องถิ่น

วิเชียร เกษประทุม (2542, 9-10) ได้กล่าวถึงคุณค่าของนิทานพื้นบ้านไว้ ดังนี้

1. นิทานให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นการผ่อนคลายความเครียด และช่วยให้
 เวลาผ่านไปอย่างไม่น่าเบื่อหน่าย

2. นิทานช่วยกระชับความสัมพันธ์ นิทานที่สนุกๆก็จะช่วยให้เด็กอยากอยู่ใกล้ซิด
 ลดความเกรงกลัวหรือเบื่อบุคคลผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่และเด็กก็จะมีอารมณ์สนทนากัน การได้ฟัง
 นิทานนอกจากจะช่วยให้การทำงานเป็นไปอย่างสนุกสนาน ไม่เบื่อหน่าย ทั้งมีส่วนช่วยให้เกิดความสนิท
 สนมกัน

3. นิทานให้การศึกษาและเสริมสร้างจินตนาการ เด็กที่ได้ฟังนิทานจึงเท่ากับ

ได้มีโอกาสเรียนรู้ลักษณะมนุษย์ได้เรียนรู้เกี่ยวกับอุปสรรคต่างๆ ตลอดจนการพยายามเอาชนะอุปสรรคของตัวละคร ช่วยให้เรียนรู้เรื่องราวของชีวิตมากขึ้น สามารถจะอดทนและพยายามเอาชนะเมื่อต้องเผชิญอุปสรรคในชีวิต

4. นิทานให้ข้อคิดและคติเตือนใจ มีนิทานจำนวนมาก โดยเฉพาะนิทานคติ จะให้ข้อคิดในแง่ใดแง่หนึ่ง ช่วยปลูกฝังคุณธรรมต่างๆ ที่สังคมพึงประสงค์แก่ผู้ฟัง เช่น ความซื่อสัตย์ การเชื่อฟังผู้ใหญ่ การพูดจาไพเราะอ่อนหวาน ความขยันขันแข็ง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น โดยผู้เล่าจะแฝงข้อคิดไว้ในเรื่องจึงทำให้คล้ายกับว่าผู้ฟังไม่ได้ถูกสอนโดยตรง นิทานหลายเรื่องให้ข้อคิดกับผู้ใหญ่ด้านความประพฤติที่อยู่ในระเบียบอันดีงามของสังคม นิทานชี้ให้เห็นลักษณะของบุคคลที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของสังคม

5. นิทานช่วยสะท้อนให้เห็นสภาพของสังคมไทยในอดีตหลายๆ ด้าน เช่น ลักษณะของสังคม วิถีชีวิต ตลอดจนประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ เป็นต้น ถ้าผู้ฟังหรือผู้อ่านรู้จักสังเกต วิเคราะห์ นิทาน ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจสภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นต่างๆ อย่างแท้จริง

สรุปได้ว่าคุณค่าของนิทานพื้นบ้าน สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ของนักเรียนที่จะสามารถเรียนรู้ สภาพสังคม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนวิถีชีวิตของคนในสมัยโบราณที่แทรกซึมอยู่ในเนื้อเรื่องของนิทานพื้นบ้าน นอกจากนั้น นิทานพื้นบ้านที่ผู้วิจัยได้นำมาพัฒนาเป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านเพื่อฝึกทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณนั้น ยังช่วยทำให้นักเรียนสามารถฝึกการใช้ความคิดพิจารณาหาเหตุผล วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่า เนื้อหาของนิทานพื้นบ้านที่อ่านได้ จากแบบฝึกหัดเล่มที่สร้างขึ้น

แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ นับว่าเป็นหัวใจสำคัญของครูในการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจในการเรียนรู้ เพราะหากผู้สอนไม่สามารถสร้างความพึงพอใจหรือแรงกระตุ้นให้นักเรียนรู้สึกพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอน ก็นับว่าการจัดการเรียนการสอนไม่บังเกิดผลได้ตามที่ครูต้องการ ได้มีนักจิตวิทยาการศึกษาได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ ดังนี้

กู๊ด (Good, 1973, 320) อธิบายว่าความพึงพอใจในการทำงาน หมายถึง คุณภาพ สภาพ หรือระดับความพึงพอใจของบุคคลซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจ และทัศนคติของบุคคลที่มีต่อคุณภาพและสภาพของงานนั้นๆ

วูลแมน (Wolman, 1973, 384) กล่าวว่า ใจว่า ความพึงพอใจ (Gratification) ตามความหมายของพจนานุกรมทางด้านพฤติกรรม ได้ให้ความจำกัดความไว้ว่าหมายถึง ความรู้สึกที่ดีมีความสุข เมื่อคนเราได้รับผลสำเร็จ ตามความมุ่งหมาย (Goals) ความต้องการ (Need) หรือแรงจูงใจ (Motivation) และความพึงพอใจในการทำงานหมายถึง ความรู้สึกมีความสุขเมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ความต้องการหรือแรงจูงใจ

ลูทาน (Luthans, 1977, 420) กล่าวว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานที่เป็นผลรวมขององค์ประกอบต่างๆซึ่งสนองความต้องการและเป็นสภาวะที่เจริญขึ้น เป็นทัศนคติที่แฝงอยู่

เฮิร์นบี (Hornby, 2000, 62) กล่าวว่า ความพึงพอใจหมายถึงความรู้สึกที่ดีเมื่อประสบความสำเร็จ หรือได้รับสิ่งที่ ต้องการให้เกิดขึ้นเป็นความรู้สึกที่พอใจ

สุภาลักษณ์ ชัยอนันต์ (2540, 17) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกส่วนตัวที่รู้สึกเป็นสุข หรือยินดีที่ได้รับการตอบสนองความต้องการในสิ่งที่ขาดหายไป หรือสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่สมดุล ความพึงพอใจเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมที่จะแสดงออกของบุคคล ซึ่งมีผลต่อการเลือกที่จะปฏิบัติในกิจกรรมใดๆ นั้น

ราชบัณฑิตยสถาน (2542, 775) กล่าวว่า ความพึงพอใจหมายถึง พอใจ ชอบใจ

สมศักดิ์ คงเที่ยง และอัญชติ โพธิ์ทอง (2542, 278-279) กล่าวสรุปไว้ ดังนี้

1. ความพึงพอใจเป็นผลรวมของความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับระดับความชอบหรือไม่ชอบต่อสภาพต่างๆ

2. ความพึงพอใจเป็นผลของทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่างๆ

3. ความพึงพอใจในการทำงานเป็นผลมาจากการปฏิบัติงานที่ดี และสำเร็จจนเกิดเป็นความภูมิใจ และได้ผลตอบแทนในรูปแบบต่างๆ ตามที่หวังไว้

ศุภศิริ โสมาเกต (2544, 49) สรุปความหมายของความพึงพอใจว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด หรือเจตคติของบุคคลที่มีต่อการทำงาน หรือการปฏิบัติกิจกรรมในเชิงบวก ดังนั้น ความพึงพอใจในการเรียนรู้ จึงหมายถึง ความรู้สึกพอใจ ชอบใจ ในการร่วมปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอน และต้องการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ จนบรรลุผล

อุทัยพรรณ สุขใจ (2545, 7) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยอาจเป็นไปในเชิงประเมินค่าว่าความรู้สึกหรือทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้น เป็นไปในทางบวกหรือทางลบ

ปิยวรรณ สังข์จันทราพร (2547, 56) ได้กล่าวสรุปความหมายของความพึงพอใจได้ว่า ความพึงพอใจ เป็นความรู้สึกชอบ พอใจ ที่สืบเนื่องมาจากทัศนคติด้านต่างๆ ที่มีต่อการปฏิบัติงาน ซึ่งเกิดจากองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ความมั่นคง ปลอดภัย ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ผลตอบแทนเพื่อนร่วมงาน ตลอดจนสนองความต้องการของบุคคล ความพึงพอใจทำให้บุคคลเกิดความสบายใจ เกิดความสุข เป็นผลดีต่อการปฏิบัติงาน

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ เป็นผลมาจากทัศนคติ ความรู้สึกนึกชอบ พอใจ สบายใจ และมีความสุข ที่ความต้องการ หรือเป้าหมาย ที่ตั้งใจไว้บรรลุผลหรือสมหวังนั่นเอง ดังนั้นความพึงพอใจในการเรียนรู้จึงหมายถึงความรู้สึกพอใจในการร่วมปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอน และต้องการดำเนินกิจกรรมนั้นๆจนบรรลุผลสำเร็จ

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ

จากความหมายของความพึงพอใจข้างต้นที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ยังได้ศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ ว่ามีแนวคิดเป็นมาอย่างไร ซึ่งได้มีนักการศึกษากล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ ดังนี้

เฮอริชเบอร์ก (Herzberg, 1959, 113-115 ; อ้างถึงใน ศิริพร จินพละ, 2547, 88) กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน 2 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยกระตุ้น (Motivation Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับการทำงาน ซึ่งมีผลก่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น ความสำเร็จของงาน การได้รับความยอมรับนับถือ ลักษณะของงานความรับผิดชอบ ความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน

2. ปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในการทำงาน และมีหน้าที่ให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในการทำงาน เช่น เงินเดือน โอกาสที่จะก้าวหน้าในอนาคต สถานของอาชีพ สภาพการทำงาน เป็นต้น

ระวีวรรณ มะนูน (2547, 37-38) ได้ศึกษาทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ของ อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) ผู้ซึ่งเป็นผู้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ โดยกล่าวว่า มนุษย์จะถูกกระตุ้นจากความปรารถนาที่จะสนองต่อความต้องการมีอยู่ 5 ระดับ คือ

1. ความต้องการทางกายภาพ เป็นความต้องการของมนุษย์ขั้นต่ำสุด และเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

2. ความต้องการความปลอดภัย เป็นความต้องการเพื่อปกป้องพิทักษ์ตนเองให้เกิดความมั่นคงปลอดภัย จากสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัว

3. ความต้องการทางสังคม เป็นความต้องการให้ผู้อื่น และสังคมยอมรับคบหาสมาคม และเป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมงาน มิมิตรภาพและความรักต่อกัน

4. ความต้องการมีฐานะทางสังคมความต้องการมีฐานะในสังคม สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ด้านคือ

4.1 ปรารถนาที่จะมีความเข้มแข็ง เชื่อมั่นในตนเอง ความมีอิสรเสรีภาพ

4.2 ต้องการชื่อเสียง ตำแหน่ง ฐานะ ความเด่นดัง การรับรอง และความชื่นชม

จากผู้อื่น

5. ความต้องการความสำเร็จในสิ่งที่ตนปรารถนา เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ และความต้องการขั้นสูงสุดของแต่ละคนจะไม่เหมือนกันและไม่เท่ากัน

สรุปได้ว่า การที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรนั้น ครูผู้สอนต้องจัดบรรยากาศและสถานการณ์ รวมทั้งสื่ออุปกรณ์การเรียนที่เอื้ออำนวย การให้ผลตอบแทนภายในแก่นักเรียน เช่นการทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความมั่นใจ รวมทั้งผลตอบแทนจากภายนอก เช่น การยกย่องชมเชย การให้รางวัล เป็นต้น

วิธีการสร้างความพึงพอใจในการเรียน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนจะต้องมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมเพื่อตอบสนองความพึงพอใจให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียน จนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง ดังนั้นการสร้างแรงจูงใจจึงนับว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง และได้มีนักการศึกษา กล่าวถึง ดังนี้

อารี พันธุ์ณี (2542, 198) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจในการเรียนรู้นั้น มีผลต่อพฤติกรรม การเรียนรู้ของนักเรียนที่ครูควรส่งเสริมให้เด็กเกิดพฤติกรรมที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ โดยสร้างความพึงพอใจให้เกิดแก่นักเรียน ดังนี้

1. การชมเชย และการคำหนิ ทั้ง 2 ประการจะมีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน
2. การทดสอบบ่อยครั้ง การทดสอบเป็นแรงจูงใจให้นักเรียนสนใจมากขึ้น เพราะอาจหมายถึงการเลื่อนชั้น การสำเร็จการศึกษา การทดสอบบ่อยครั้งจะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนสนใจ การเรียนอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ซึ่งจะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูง และเป็นความพึงพอใจของนักเรียน
3. การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ครูควรส่งเสริมให้นักเรียน ได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองด้วยการเสนอแนะ หรือกำหนดหัวข้อที่นักเรียนสนใจ เพื่อให้ นักเรียนค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง
4. ใช้วิธีการเรียนการสอนที่แปลกใหม่ที่เร้าความสนใจ เพราะวิธีการที่แปลกใหม่ที่นักเรียนยังไม่ประสบมาก่อน จะช่วยให้นักเรียนเกิดความตื่นตัวและมีแรงจูงใจในการเรียนรู้มากขึ้น
5. ตั้งรางวัลสำหรับงานที่มอบหมายเพื่อยั่วให้นักเรียนเกิดความพยายามใฝ่หา ที่ได้รับมอบหมายประสบผลสำเร็จด้วยดี และเกิดความพึงพอใจกับความสำเร็งนั้นๆ
6. ยกตัวอย่างจากสิ่งที่ไม่เคยพบ หรือคาดไม่ถึง การยกตัวอย่างประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนควรเป็นตัวอย่างที่นักเรียนคุ้นเคย เพื่อให้เข้าใจบทเรียนได้ง่ายและเร็วขึ้น
7. เชื่อมโยงบทเรียนใหม่กับสิ่งที่เรารู้มาก่อน การเชื่อมโยงสิ่งใหม่ให้สัมพันธ์

กับสิ่งที่เป็นประสบการณ์เดิม จะทำให้เข้าใจได้ง่ายและชัดเจนขึ้น และจะทำให้ให้นักเรียนสนใจบทเรียนยิ่งขึ้น เพราะนักเรียนคาดหวังไว้ว่าจะนำสิ่งที่เรียนไปใช้ประโยชน์และเป็นพื้นฐานต่อไป

8. เกมและละคร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติจริง เช่น การเล่นเกม และการแสดงละครนั้น จะทำให้นักเรียนเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน และช่วยให้เข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น

9. สถานการณ์ที่ทำให้นักเรียนไม่พึงปรารถนา เช่น สภาพความจำในห้องเรียน หรือบรรยากาศในห้องเรียนที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ อาจเป็นสถานการณ์ที่ทำให้นักเรียนเบื่อ ไม่พอใจ ขัดแย้ง ควรหาทางลดหรือขจัดให้หมดไป เพราะเป็นสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

ศุภศิริ โสมาเกตุ (2544, 49) ได้ศึกษาแนวคิดของ สก็อต (Scott, 1970, 124) และนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเสนอแนวคิดในการสร้างแรงจูงใจในการทำงานมีลักษณะดังนี้

ลักษณะที่ 1 งานควรมีส่วนสัมพันธ์กับความปรารถนาส่วนตัว และความหมายต่อผู้ทำ
 ลักษณะที่ 2 งานต้องมีการวางแผนและวัดผลสำเร็จได้โดยใช้ระบบการทำงาน และการควบคุมที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้ได้ผลในการสร้างสิ่งจูงใจภายในเป้าหมายของงานต้องมีความภาคภูมิใจในการทำงานโดยตรง งานนั้นสามารถทำให้สำเร็จได้ การนำแนวคิดมาใช้เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกิดความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนการสอน มีแนวทาง ดังนี้

1. ศึกษาความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน และระดับความสามารถหรือพัฒนาการตามวัยของนักเรียน
2. วางแผนการสอนอย่างเป็นกระบวนการ และประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ
3. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมและกำหนดเป้าหมายในการทำงาน สะท้อนผลงานและทำงานร่วมกันได้

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการเรียนเกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ซึ่งครูจะต้องเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจเพื่อจะนำไปสู่เป้าหมาย เพื่อให้เกิดความพึงพอใจ

การสร้างและการแปลความหมายแบบสอบถามความพึงพอใจ

แบบสอบถามความพึงพอใจ เป็นเครื่องมือวัดที่จะใช้สอบถามความพึงพอใจ
ของนักเรียนต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งมีนักการศึกษาได้กล่าวถึง ดังนี้

ระพินทร์ โพธิ์ศรี (2549, 38) ได้ใช้วิธีจัดอันดับคุณภาพ 5 ระดับ ดังนี้

- 5 หมายถึง พอใจอย่างยิ่ง
- 4 หมายถึง พอใจมาก
- 3 หมายถึง พอใจพอสมควร
- 2 หมายถึง พอใจน้อย หรือค่อนข้างน้อย
- 1 หมายถึง พอใจน้อยเป็นอย่างยิ่ง หรือไม่พอใจค่อนข้างมาก

หลังจากสอบถามความพึงพอใจด้วยการจัดอันดับคุณภาพ 5 อันดับแล้วสามารถแปล
ความหมายระดับความพอใจ ดังนี้

1.00 – 1.50	หมายถึง	พอใจน้อยที่สุด
1.51 – 2.25	หมายถึง	พอใจน้อย
2.26 – 2.50	หมายถึง	พอใจค่อนข้างน้อย
2.51 – 3.50	หมายถึง	พอใจพอสมควร
3.51 – 3.75	หมายถึง	พอใจค่อนข้างมาก
3.76 – 4.50	หมายถึง	พอใจมาก
4.51 – 5.00	หมายถึง	พอใจเป็นอย่างยิ่ง

สมนึก ภักดิ์ทิษณี (2546, 37-53) ได้ใช้วิธีจัดการ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating
Scale) โดยแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

มากที่สุด	มีคะแนน	5
มาก	มีคะแนน	4
ปานกลาง	มีคะแนน	3
น้อย	มีคะแนน	2
น้อยที่สุด	มีคะแนน	1

ได้กำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายระดับค่าเฉลี่ย โดยอาศัยจุดกึ่งกลางของคะแนน
(Midpoint) ไว้ดังนี้

- 4.51-5.00 หมายความว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด
- 3.51-4.50 หมายความว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก
- 2.51-3.50 หมายความว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ ปานกลาง
- 1.51-2.50 หมายความว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ น้อย
- 1.00-1.50 หมายความว่า มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ใช้ในเกณฑ์ในการวัดและแปลความหมายแบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน
ของสมนึก กัททิยธนี ในการวิจัยครั้งนี้

การหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ

ในการสร้างเครื่องมือหรือแบบฝึกต่าง ๆ นั้น ก่อนที่จะนำไปใช้เพื่อให้เกิดผลการประเมิน
ได้สมบูรณ์ ถูกต้องและมีประสิทธิภาพนั้น ต้องหาประสิทธิภาพของเครื่องมือชนิดนั้นๆ ก่อน ที่จะ
นำไปใช้จริง ดังที่มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงการหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ ดังนี้

เฟิชัญ กิจระการ (2544, 46-51) กล่าวว่า การหาประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอนใดๆ
มีกระบวนการที่สำคัญอยู่ 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการหาประสิทธิภาพตามวิธีการหาประสิทธิภาพเชิง
เหตุผล (Rational Approach) และขั้นตอนการหาประสิทธิภาพตามวิธีการหาประสิทธิภาพเชิงประจักษ์
(Empirical Approach) ทั้ง 2 วิธีนี้ต้องทำควบคู่กัน ไป จึงจะมั่นใจได้ว่าสื่อหรือเทคโนโลยีการเรียน
การสอนที่ผ่านกระบวนการหาประสิทธิภาพเป็นที่ยอมรับได้โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. วิธีการหาประสิทธิภาพเชิงเหตุผล กระบวนการนี้ เป็นการหาประสิทธิภาพโดยใช้
หลักของความรู้และเหตุผลในการตัดสินคุณค่าของสื่อการเรียนการสอน
โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญ (Panel of Experts) เป็นผู้พิจารณาตัดสินคุณค่า ซึ่งเป็นการหาความเที่ยงตรง
เชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมในด้านความถูกต้องของการนำไปใช้ ผลจากการ
ประเมินของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน นำมาหาประสิทธิภาพ ผู้เชี่ยวชาญจะประเมินสื่อการเรียนการสอน
ตามแบบประเมินที่สร้างขึ้นในลักษณะของแบบสอบถาม ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)
นำค่าเฉลี่ยที่ได้จากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน ไปแทนค่าในสูตร สำหรับค่าเฉลี่ยของ
ผู้เชี่ยวชาญที่ยอมรับจะต้องอยู่ในระดับมากขึ้นไป คือ ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 – 5.00 ค่าที่คำนวณได้ ต้องสูง
กว่าค่าที่ปรากฏในตารางตามจำนวนของผู้เชี่ยวชาญ จึงจะยอมรับว่าสื่อมีประสิทธิภาพ

2. วิธีการหาประสิทธิภาพเชิงประจักษ์ วิธีการนี้สื่อจะนำไปทดลองกับกลุ่มนักเรียน เป้าหมาย การหาประสิทธิภาพของสื่อ เช่น บทเรียนคอมพิวเตอร์ บทเรียนโปรแกรม ชุดการสอน แผนการสอน แบบฝึกหัดทักษะ เป็นต้น ส่วนมากนิยมหาประสิทธิภาพ ด้วยวิธีนี้ ประสิทธิภาพที่วัดส่วนใหญ่ จะพิจารณาจากเปอร์เซ็นต์การทำแบบฝึกหัด หรือกระบวนการเรียน หรือแบบทดสอบย่อย โดยแสดงค่าเป็นตัวเลข 2 ตัว เช่น $E_1/E_2 = 80/80$ เป็นต้น เกณฑ์การหาประสิทธิภาพ (E_1/E_2) มีความแตกต่างกันหลายลักษณะ ดังนี้

2.1 เกณฑ์ 80/80 ในความหมายที่ 1 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือนักเรียนทั้งหมด ทำแบบฝึกหัดหรือแบบทดสอบย่อย ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ถือเป็นประสิทธิภาพของกระบวนการ ส่วน 80 ตัวหลัง (E_2) คือนักเรียนทั้งหมดที่ทำแบบทดสอบหลังเรียน ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80

2.2 เกณฑ์ 80/80 ในความหมายที่ 2 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือจำนวนนักเรียน ร้อยละ 80 ทำแบบทดสอบหลังเรียน ได้คะแนนร้อยละ 80 ทุกคน ส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) คือนักเรียนทั้งหมดที่ทำแบบทดสอบหลังเรียน ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 เช่น มีนักเรียน 40 คน ร้อยละ 80 ของนักเรียนทั้งหมดคือ 32 คน แต่ละคนได้คะแนนจากการทดสอบหลังเรียนร้อยละ 80 (E_1) ส่วน 80 ตัวหลัง (E_2) คือผลการทดสอบหลังเรียนของนักเรียนทั้งหมด 40 คน ได้เฉลี่ยร้อยละ 80

2.3 เกณฑ์ 80/80 ในความหมายที่ 3 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือจำนวนนักเรียน ทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียน ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) คือ คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ที่นักเรียนทำเพิ่มขึ้นจากแบบทดสอบหลังเรียน โดยเทียบคะแนนที่ทำได้ก่อนเรียน ยกตัวอย่าง ตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) ดังนี้ สมมุตินักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบก่อนเรียนได้คะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 10 แสดงว่าแตกต่างจากคะแนนเต็ม (ร้อยละ 100) เท่ากับ 90 ถ้านักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบ หลังเรียนได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 85 แสดงว่า ความแตกต่างของทั้ง 2 ครั้งนี้เท่ากับ $85-10 = 75$ ดังนั้น ค่าของ $E_2 = (75/90) \times 100 = 83.33\%$ ถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ($E_2 = 80$)

2.4 เกณฑ์ 80/80 ในความหมายที่ 4 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือนักเรียนทั้งหมด ทำแบบทดสอบหลังเรียน ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) หมายถึงนักเรียน ทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียนแต่ละข้อถูกมีจำนวนร้อยละ 80 ถ้านักเรียนทำข้อสอบข้อใดถูก มีจำนวนนักเรียนไม่ถึงร้อยละ 80 แสดงว่าสื่อ ไม่มีประสิทธิภาพ และชี้ให้เห็นว่า จุดประสงค์ที่ตรงกับ ข้อนั้นบกพร่อง

กล่าวโดยสรุปว่า เกณฑ์การหาประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอนจะนิยมตั้งเป็นตัวเลข 2 ลักษณะคือ 80/80, 85/85, และ 90/90 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของวิชาประสิทธิภาพของสื่อเทคโนโลยี

การสอน จะมาจากผลลัพธ์ของการคำนวณ E_1 และ E_2 เป็นตัวเลขตัวแรกและตัวหลังตามลำดับ ถ้าตัวเลขเข้าใกล้ 100 มากเท่าไรยิ่งถือว่ามีประสิทธิภาพมากขึ้น การคำนวณหาประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอนนี้ เป็นผลรวมของการหาคุณภาพทั้งเชิงปริมาณที่เป็นตัวเลข และเชิงคุณภาพที่แสดงเป็นที่เข้าใจ ดังนั้น ประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอน จึงเป็นองค์ประกอบรวมของประสิทธิภาพ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่ถูกต้องถึงระดับเกณฑ์ที่คาดหวัง ทั้งประสิทธิภาพ และประสิทธิผลนั้น จะนำไปสู่การมีคุณภาพ ซึ่งมักนิยมเรียกรวมกันว่า ประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอน

ค่าดัชนีประสิทธิผล

ดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index) หรือ *E.I.* หมายถึง ค่าตัวเลขที่แสดงความก้าวหน้าในการเรียนของผู้เรียน โดยเปรียบเทียบคะแนนทดสอบก่อนเรียนกับคะแนนที่ได้จากการทดสอบหลังเรียน และคะแนนเต็มหรือคะแนนสูงสุดกับคะแนนที่ได้จากการทดสอบก่อนเรียน ซึ่งรูปแบบการหา ดัชนีประสิทธิผล (เผชญิกิจระการ และสมนึก ภัททิยธนี, 2545, 30-36) มีสูตร ดังนี้

$$\text{ดัชนีประสิทธิผล} = \frac{\text{ผลรวมของคะแนนทดสอบหลังเรียน} - \text{ผลรวมของคะแนนทดสอบก่อนเรียน}}{(\text{จำนวนนักเรียน} \times \text{คะแนนเต็ม}) - \text{ผลรวมของคะแนนทดสอบก่อนเรียน}}$$

$$\text{หรือ } E.I. = \frac{P_2 - P_1}{\text{Total} - P_1}$$

เมื่อ	P_1	แทน	ผลรวมของคะแนนก่อนเรียนทุกคน
	P_2	แทน	ผลรวมของคะแนนหลังเรียนทุกคน
	Total	แทน	ผลคูณของจำนวนนักเรียนกับคะแนนเต็ม

ดัชนีประสิทธิผลสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อประเมินผลสื่อ เริ่มจากการทดสอบก่อนเรียน ซึ่งเป็นตัวบอกว่า ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานอยู่ในระดับใด รวมถึงการวัดทางความเชื่อ เจตคติ และความตั้งใจของผู้เรียน นำคะแนนที่ได้จากการทดสอบมาแปลงเป็นร้อยละหาค่าคะแนนสูงที่เป็นไปได้ จากนั้น ให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยหนังสือส่งเสริมการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ชุติทานพื้นบ้าน เสร็จแล้ว

ทำการทดสอบหลังเรียน นำคะแนนที่ได้มาหาค่าดัชนีประสิทธิผล โดยนำคะแนนก่อนเรียนไปลบออกจากคะแนนหลังเรียนได้เท่าไรนำมาหารด้วยค่าที่ได้จากการทดสอบสูงสุดที่ผู้เรียนจะสามารถทำได้ ไปด้วยคะแนนทดสอบ โดยทำให้อยู่ในรูปร้อยละ จากการคำนวณ พบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผลจะมีค่าอยู่ระหว่าง -1.00 -1.00 หากค่าทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนเป็น 0 แสดงว่า ไม่มีการเปลี่ยนแปลง คือ ได้คะแนน 0 เท่าเดิม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน

จากการที่ได้ศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน ที่ได้มีนักการศึกษาทำการวิจัยไว้ ซึ่งจากการศึกษา ประมวลได้ ดังนี้

วัชรภรณ์ ตั้งวิวัฒนาพานิช (2545, 68-69) ศึกษาเรื่องการใช้นิทานพื้นบ้านล้านนา เพื่อส่งเสริมความสามารถทางการพูดและการเขียนภาษาอังกฤษ และความตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยพบว่านักเรียน มีทักษะทางการพูดและการเขียนภาษาอังกฤษ ตลอดจนตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มขึ้น

Taylor (2000, 1) อ้างถึงใน พรหมพรธรรม พรหมมายน (2548, 2) ที่ได้วิจัยเกี่ยวกับการใช้นิทานพื้นบ้านมาทดลองมาทดลองกับนักเรียนเอเชีย พบว่าการสอนโดยใช้นิทานพื้นบ้านสามารถพัฒนานักเรียนที่อ่อนที่สุดและนักเรียนที่เก่งที่สุดไปพร้อมๆ กัน และที่สำคัญคือ นิทานพื้นบ้านสร้างความสนใจและทำให้นักเรียนตั้งใจเมื่อสิ้นสุดการทดลองผลปรากฏว่านักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนและเป็นวิธีที่นักเรียนชื่นชอบ และนักเรียนได้เห็นคุณค่าของวรรณคดี สังคม วัฒนธรรมและจริยธรรม นอกจากนี้ยังทำให้นักเรียนเก่งในด้านคำศัพท์ ไวยากรณ์และการอ่านออกเสียงอีกด้วย

จำนง ผลแสง (2541; บทคัดย่อ) ได้วิจัยเกี่ยวกับการนำนิทานพื้นบ้านมาใช้ในการสร้างหนังสือเรียนสำหรับนักเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า คุณภาพของหนังสือเรียน ที่นำนิทานพื้นบ้านมาสร้าง อยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ย 2.79 แสดงให้เห็นว่า การนำนิทานพื้นบ้าน มาใช้ในการเรียนการสอนมีความน่าสนใจและเหมาะสม เนื่องจากเรื่องราวที่ปรากฏในนิทาน สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และค่านิยมอีกทั้งแฝงไว้ด้วยข้อคิด คติธรรมที่น่าสนใจ ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เนื้อเรื่องของนิทานมีหลายประเภท อันทำให้ผู้อ่าน หรือผู้ศึกษาสามารถได้รับรสทางวรรณกรรมได้หลากหลาย ไม่น่าเบื่อ อีกทั้งสนองต่อความสนใจและเป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น

มาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของแผนการศึกษาแห่งชาติที่ทำให้ผู้จัดการศึกษาสามารถพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่การจัดการกิจกรรมในชั้นเรียน

สรุปได้ว่า การนำนิทานพื้นบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เรื่องราวที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านได้อย่างสนุกสนาน และนอกจากนั้นนิทานพื้นบ้านยังให้ข้อคิด คติธรรมที่นักเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับการหนังสือส่งเสริมการอ่าน

การส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนของครูและนักเรียน งานวิจัยที่เกี่ยวกับหนังสือส่งเสริมการอ่าน ประมวลได้ ดังนี้

เรวดี เอี่ยมจินตนาภิจ (2543; บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและ เจตคติต่อการอ่าน โดยใช้วรรณกรรมท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นสื่อการสอนอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังพิถุพิทยาคม จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษาพบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ และคะแนนเจตคติต่อการอ่านก่อนเรียนและ หลังเรียนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนผลสัมฤทธิ์การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ และคะแนนเจตคติต่อการอ่านหลังเรียน มีค่าสูงกว่า และไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ และเจตคติต่อการอ่านก่อนเรียน แต่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หลังเรียน

นิพรธรรดา นาคมา (2543; บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการสร้างหนังสืออ่านประกอบวิชาภาษาไทยเพื่อเสริมทักษะการอ่านสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ หาประสิทธิภาพของหนังสือและศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อหนังสืออ่านประกอบที่สร้างขึ้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถามความสนใจในการอ่านของนักเรียน แบบสัมภาษณ์ครูบรรณารักษ์ หนังสืออ่านประกอบ แบบฝึกหัด แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการอ่าน และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อหนังสืออ่านประกอบ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 และครูบรรณารักษ์ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี ดำเนินการทดลอง โดยแนะนำให้นักเรียนทราบวิธีการใช้หนังสืออ่านประกอบ แล้วให้นักเรียนศึกษาหนังสืออ่านประกอบพร้อมทั้งทำแบบฝึกหัดด้วยตนเอง จากนั้นจึงให้นักเรียนทำแบบทดสอบหลังอ่าน และตอบแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อหนังสืออ่านประกอบ นำคะแนน

ของนักเรียนที่ได้จากการทำแบบฝึกหัด และแบบทดสอบมาวิเคราะห์ เพื่อหาประสิทธิภาพของหนังสือ และนำคะแนนที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นมาหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย ปรากฏว่า ได้หนังสืออ่านประกอบวิชาภาษาไทยเรื่อง “สิงห์บุรีของเรา” ซึ่งมีประสิทธิภาพ 85.98/83.85 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 ที่ตั้งไว้ และความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อหนังสืออ่านประกอบ เรื่อง “สิงห์บุรีของเรา” อยู่ในระดับดีมาก และดี

ธวัชชัย ส่องสว่าง (2551; บทคัดย่อ) ที่ได้วิจัยเรื่องการสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง แม่ไม่มีมวยไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างหนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่อง แม่ไม่มีมวยไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2550 ภาคเรียนที่ 2 โรงเรียนวัดเขาไผ่ อำเภอบ้านมิ่ง จังหวัดชลบุรี จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย หนังสือส่งเสริมการอ่าน เรื่องแม่ไม่มีมวยไทย แบบฝึกหัดท้ายบทเรียนและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ยและ ค่า t -test dependent ผลการวิจัยพบว่า หนังสือส่งเสริมการอ่านที่ผู้วิจัย สร้างขึ้น เป็นหนังสือบรรยายประกอบภาพการ์ตูนสี มีประสิทธิภาพ 82.33/81.23 เป็นไปตามเกณฑ์ ประสิทธิภาพ 80/80 ที่กำหนดไว้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของการใช้หนังสือส่งเสริมการอ่าน ระหว่างคะแนนทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ .05

สรุปได้ว่า หนังสือส่งเสริมการอ่าน เป็นสื่อหรือสิ่งพิมพ์ที่สำคัญที่ทำให้ให้นักเรียนใช้เป็น แหล่งศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม เพื่อช่วยให้เข้าใจเนื้อหาในบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงสร้างหนังสือ ส่งเสริมการอ่าน ชุมนิทานพื้นบ้าน ขึ้น เพื่อเป็นการฝึกทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียน ต่อไป

งานวิจัยต่างประเทศ

จากที่ได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือส่งเสริมการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งได้มี นักการศึกษาได้ทำการวิจัย พอประมวลได้ ดังนี้

กินเดอร์ (Kinder, 1975, 68-69) ได้สำรวจการใช้การ์ตูนประกอบการสอนของครูระดับ มัธยม จำนวน 300 คน ผลปรากฏว่า ครูและนักเรียนร้อยละ 75 พอใจที่จะใช้หนังสือการ์ตูนประกอบ ในการสอนและหนังสือการ์ตูนเหมาะที่จะใช้สอนในวิชาสังคม คณิตศาสตร์ และภาษามากที่สุด

บันดี (Bundy. 1983; 68-A) ได้สำรวจพัฒนาการด้านความชอบในการอ่าน เพื่อความ
 แน่ชัดของนักเรียนเกรด 4-6 ผลปรากฏว่า นักเรียนเกรด 4 และเกรด 6 ชอบมากที่สุด เรื่องประวัติศาสตร์
 และวิทยาศาสตร์ ซึ่งชอบมากกว่านักเรียนเกรด 5 เรื่องที่นักเรียนเกรด 6 ชอบมากที่สุดได้แก่ เรื่องลึกลับและ
 การผจญภัย ซึ่งชอบมากกว่านักเรียนเกรด 4 และ 5 อีกทั้งยังพบว่า นักเรียนหญิงชอบในเรื่องศิลปะ
 งานฝีมือ เทพนิยาย โคลงกลอน ชิวประวัติ สัตว์ และตลก ในขณะที่นักเรียนชายชอบเรื่องวิทยาศาสตร์
 และกีฬา

จากการที่ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้านและหนังสือ
 ส่งเสริมการอ่าน ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด สามารถยืนยันได้ว่าเด็กนักเรียนชอบอ่านหนังสือประกอบ
 ที่เป็นภาพการ์ตูนสี ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และใช้เป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านได้ดี ทำให้ผู้วิจัย
 เกิดแนวคิดที่จะพัฒนาหนังสือส่งเสริมการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ชุมนิทานพื้นบ้าน ระดับชั้น
 มัธยมศึกษาปีที่ 2 เพื่อให้เด็กนักเรียนเกิดทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ที่สามารถสื่อความหมายได้
 ชัดเจน สามารถพิจารณาแยกแยะข้อเท็จจริงได้อย่างถูกต้อง เมื่อนักเรียนได้รับการฝึกทักษะการอ่าน
 อย่างมีวิจารณญาณ ก็จะส่งผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านสูงขึ้น และยังทำให้นักเรียนเป็นคนมีเหตุผล และ
 เห็นคุณค่าในมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน ก่อให้เกิดความรักในท้องถิ่นของตนเอง และมีนิสัยรักการ
 อ่านมากขึ้น